

KIRŞEHİR TİCARET VE SANAYİ ODASI

İSRAİL ÜLKE RAPORU

Derleyen

İpek KOÇYİĞİT

24.08.2016

Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve GSYİH'ya Oranı (Milyar Dolar)

	2010 ^a	2011 ^a	2012 ^a	2013 ^a	2014 ^a	2015 ^b	2016 ^b	2017 ^b	2018 ^b	2019 ^b
Yurtdışındaki Doğrudan Yatırımlar	-8,6	-9,2	-3,3	-5,5	-3,7	-5,9	-6,8	-7,8	-8,1	-9,2
Doğrudan Yabancı Yatırımlar	-2,3	-0,4	5,2	6,9	3,1	3,7	4,3	4,3	4,9	4,5
Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Stoku	60,2	66,6	75,9	88,0	98,7	107,5	117,7	128,9	141,0	153,8
Doğrudan Yabancı Sermaye Stoku GSYİH'ya Oranı (%)	25,7	25,4	29,3	30,1	32,3	36,0	36,7	37,4	37,6	37,0

a:Gerçekleşme b:E.I.U. tahminleri

Kaynak: EIU- Economist Intelligence Unit

Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü

İsrail'de yabancı sermaye hükümet tarafından desteklenmekte olup; yerli ve yabancı yatırımcılar eşit koşullara tabi tutulmakta ancak bankacılık ve sigorta sektörlerindeki yabancı sermayeli yatırımlar için ön izin gerekmektedir. İsrail Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde kurulan Yatırım Geliştirme ve Teşvik Ajansı (<http://www.investinisrael.gov.il>) yatırım izinleri ve teşvik prosedürleri ile ilgili çalışmalar yürütmektedir. İsrail'de gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımlar ağırlıklı olarak bilgi teknolojileri, iletişim teknolojileri, sağlık, temizlik teknolojileri, su ve tarım teknolojileri ile ilgilidir.

Yatırımlarda Öncelikli Alanlar

İsrail teşvik programları çerçevesinde İsrail üç bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgeler çeşitli hibe programlarından ve vergi indirimlerinden en çok yararlanan yatırımda öncelikli alanlar konumundadır.

A) Kuzey Galilee ve Negev Çölü

B) Batı Galilee ile Kudüs ve Ashdod arasında bazı bölgeler

C) Haifa ve Ashkelon arasındaki kıyı şeridi

Ülkedeki Serbest Bölgeler (Özel Ekonomik Bölgeler)

İsrail'de Türkiye'deki gibi bir Serbest Bölge sistemi bulunmamaktadır. Yalnızca turistik Eylat bölgesi (KDV muafiyeti amacıyla) serbest bölge statüsündedir. Son dönemde Ashdod Limanı'nda bir serbest bölge kurulması gündeme gelmiştir.

Ülkede İş Kurma Mevzuatı

İsrail'de yabancı şirketlerin ticari ve ekonomik konularda faaliyette bulunmasını kısıtlayan herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Dolayısıyla, yabancı şirketler istedikleri alanda faaliyet gösterebilmektedirler.

Yabancı bir firmanın İsrail’de şube açmak, İsrail’de kurulu mahalli bir şirkete ortak olmak ya da yabancı bir şirket kurmak şeklinde faaliyette bulunması mümkündür. Konu ile ilgili detaylı bilgiyi İsrail Sanayi, Ticaret ve Çalışma Bakanlığı’nın web sitesinden edinebilirsiniz.

<http://www.moital.gov.il/NR/rdonlyres/EED21593-DDEE-4C20-924E-F59932227C92/0/startingabusinessinisrae>

İsrail’de şirket kurmak isteyen yabancı bir şirketin Adalet Bakanlığı nezdindeki ticaret siciline şirket kaydı yaptırması gerekmektedir. Herhangi bir gelir sağlama amacına yönelik olmayacak irtibat büroları için ayrıca bir izne gerek bulunmamaktadır. İsrail’de yabancı bir şirketin faaliyette bulunabilmesi için yerli ortak zorunluluğu bulunmadığı gibi resmi makamlarca şart koşulan herhangi bir asgari sermaye koşulu da bulunmamaktadır. İsrail’de kurulacak yerli ve yabancı şirketler kuruluş işlemleri açısından aynı prosedüre tabidirler. Kurulan yabancı şirketler, kuruluşu müteakip İsrail şirketi statüsünü kazanmakta ve yatırım ve ihracat teşviklerinden yararlanabilmektedir.

Yabancı bir şirket kurmak için; firmanın Kuruluş Sözleşmesi (Memorandum of Association) ve İç Tüzüğünü (Articles of Association) içeren belgeler ile birlikte Adalet Bakanlığı’ndaki “Şirketler Kaydı” bölümüne başvurulması gerekmektedir. Kuruluş Sözleşmesi firmanın unvanı, amaçları ve sorumlulukları ile kuruluş sermayesinin detaylarını; iç tüzük üyelerinin detayının, yöneticilerin yetkilerinin ve kar dağıtım prosedürünün belirtilmesi gerekmektedir. Firma kaydı genellikle avukatlar aracılığı ile yapılmakta olup, Türk firmalarına da bu yolu izlemeleri tavsiye edilmektedir. Firma kuruluşu bazı hallerde çok kısa bir sürede gerçekleşebilmektedir.

Başvuru, İbranice ve Arapçanın yanı sıra İngilizce dillerinde yapılabilmektedir. Firmanın unvanının İbranice olması şart olup, İngilizce isim de kabul edilmektedir. Firma unvanının Adalet Bakanlığı’nın onayından geçmesi gerekmektedir. Yukarıda belirtilen belgelerin tamamlanması ve kayıt ücretinin yatırılmasından sonra firmanın tescili yapılmakta ve firmaya bir sicil numarası verilmektedir. Başvuru ücretleri yıllar itibarıyla değişmekle birlikte, ücretin belirlenmesinde firmanın sermayesi dikkate alınmaktadır. Firma sermayesi 140.000 YİŞ’e kadar olan firmalarda ücret, sermayenin %1’i tutarındadır. Firma sermayesi arttıkça bu oran azalmaktadır. Ayrıca damga vergisi alınmaktadır.

Adalet Bakanlığı’nda tescili yapılan yabancı firmanın daha sonra yapması gereken işlemler şunlardır:

- Vergi Dairesi’ne kayıt;

Şirketin İsrail’de faaliyete başlamasından sonraki 90 gün içerisinde vergi dairelerine kayıt gereklidir. Başvuru için, şirketin faaliyete başlama tarihi, şirketin taşınır-taşınmaz varlıkları, faaliyet yılındaki tahmini geliri, çalışan sayısı, hissedarlara ve yöneticilere ilişkin gelir vergisi numaralarının bildirilmesi gerekmektedir. Ayrıca firmanın her yılsonunda mali bilançosunu vergi dairelerine iletmesi gerekmektedir.

- Katma Değer Vergisi (KDV) ile ilgili kayıt:

Ticari faaliyetlerin her aşamasında –üretim, toptan ve perakende satışlar, hizmetler, mal ithalatı gibi– KDV uygulaması mevcut olup, bu oran %15,5 dir. Ancak bazı hallerde KDV muafiyetinden yararlanılabilmektedir.

Yabancı bir firmanın İsrail’de faaliyete başladıktan hemen sonra, en yakın KDV Dairesi’ne kayıt yaptırması gerekmekte olup, başvuru sırasında İsrail Adalet Bakanlığı tarafından firmanın tesciline ilişkin belge, şirket ana sözleşmesi, şirket binası satın alma veya kira sözleşmesi, şirket adına imza yetkisi olanların ve yöneticilerin listesi aranmaktadır.

KDV ile ilgili hesapların her ay KDV Dairesi’ne bildirilmesi gerekmektedir. İhracatta veya ihracat amaçlı ham madde ithalatı KDV’den muaftır. KDV iadeleri 30 gün içerisinde ödenmektedir. İhracatçılar için bazı hallerde KDV iadesinin daha çabuk ödenmesi mümkündür. Bu haller; firmanın bir önceki yıl cirosunun en az %50’sinin ihracata yönelik olması, 10.000 YİŞ’ten az olmayan KDV miktarı ve bir önceki yıl en az 10 Milyon Dolar ihracat gerçekleştirilmesi veya onaylanmış ihracatçı statüsünde olunmasıdır.

- Firma çalışanlarının Vergi Dairesi’ne ve Sosyal Sigortalar Kurumu’na bildirilmesi:

Firma her ay Vergi Daireleri’ne çalışanlara ödenen ücret ve bunun vergiden düşülen miktarını bildirmekle yükümlüdür. Sosyal Sigortalar Sistemi’ne göre hem işveren hem de çalışandan kesinti yapılmaktadır. Bunun için ayrıca Sosyal Sigortalar Kurumu’na başvuru gerekmemektedir. Gelir Vergisi ile ilgili olarak Vergi Daireleri’ne verilen form, Sosyal Sigortalar Kurumu’na iletilmekte; söz konusu Kurum, her çalışan için aylık ödemeleri gösteren bir formu çalışana göndermekte ve bu formun her ayın 15’ine kadar doldurulması ve ödemenin yapılması gerekmektedir.

- Banka hesabı açılması:

Firmanın ticari sicil kaydının yapılmasından sonra ticari faaliyetleri için bankada hesap açılması, işin doğası gereği zaruridir. Firma bankada hem ulusal para cinsinden hem de yabancı para cinsinden hesap açtırabilmektedir.

Hesap açtırılması sırasında şirket ana sözleşmesinin bir örneği ile firmanın imza yetkisi olan kişileri, firma sahiplerini ve yöneticilerini gösteren ve bankada hesap açılmasına ilişkin Yönetim Kurulu kararını belirten bir belge ile başvurulması gerekmektedir.

- Firma kuruluşunun T.C. Tel Aviv Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği’ne bildirilmesi:

Bu husus, İsrail yabancı girişimci mevzuatından kaynaklanmamaktadır. İsrail’de yatırım yapan bir Türk firmasının gerek yatırım öncesi gerekse yatırımın tescilinden sonra bu konuda T.C. Tel Aviv Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği’ni bilgilendirmesi; firmaya yol gösterilmesi ve yardımcı olunması açısından faydalıdır. Şirket kuruluşuna ilişkin avukatlık hizmetinden faydalanılması halinde 500-1 500 ABD Doları arasında değişen bir ücret ya da saat ücreti talep edilebilmektedir.

Şube açmak için; yabancı bir firmanın İsrail’deki şubesinin açılıştan itibaren 1 ay içerisinde kayda alınması gerekmektedir. Bunun için Adalet Bakanlığı’na şirketin Türkiye’deki sicil kaydı, şirket ana sözleşmesinin İbranice tercümesi ve noter onaylı bir örneği, şirketin İsrail’deki işlerinden sorumlu olacak olan İsrail’de yerleşik kişilerin ad ve adresleri ve şirketin yöneticilerinin listesini gösterir belgeler ile başvurulması gerekmektedir. Ayrıca söz konusu belgelerin İsrail’in Türkiye’deki Konsoloslukları’na onaylatılmasında da fayda görülmektedir.

Gayri-menkul Satın Alınması; Yabancı Şirketlerin gayrimenkul edinmesini kısıtlayan bir hüküm yoktur. Ancak, İsrail’de toprağın % 90’ının devletin malı olduğu esastan

ancak %10'luk bir toprak serbestce alınıp satılabilir. Devletin 49 yıllığına toprağını kiraya vermesi uygulaması vardır.

Yatırımlara Sağlanan Teşvikler

İsrail'deki yatırım teşvikleri, yakın zamanda revize edilen Sermaye Yatırımı Teşvik Yasası çerçevesinde uygulanmakta olup, bu yeni yasa kapsamında yer alan teşvik programları 2 temel gruba ayrılmaktadır:

1. Hibe programı: İsrail Sanayi, Ticaret ve Çalışma Bakanlığı'na bağlı İsrail Yatırım Merkezi tarafından yürütülmektedir.
2. Vergi İdareleri tarafından yürütülen Otomatik Vergi İndirimi programı.

Bu teşvik programlarından yararlanabilmek için yatırım projelerinin uluslararası rekabet gücü, asgari saptanan yatırım, yüksek katma değer gibi kriterleri karşılaması ve firmanın İsrail'de tescilli olması gerekmektedir.

Oturma ve Çalışma İzinleri

Oturma ve çalışma izni için aşağıda belirtilen belgelerin ibrazını müteakip, firmalara kontenjan tahsisi yapılmakta; sosyal güvenlikleri sağlanan işçiler ile işveren arasında Türkiye İş Kurumu'nun hazırlayacağı "Bireysel Tip İş Sözleşmeleri" Kurum yetkilileri nezdinde imzalanmaktadır. Bu ülkeye işçi gönderimi genellikle İsrail firmalarının bir kişiye veya firmaya vekalet vermesi suretiyle gerçekleştirilmektedir.

- İsrail Müteahhitler ve İnşaatçılar Birliği'nin şirkete vermiş olduğu "Müteahhit Çalışma Ruhsatı" (Raşam Ha Kablanim)
- İsrail İş ve İşçi Bulma Başmüdürlüğü'nce düzenlenen ve İçişleri Bakanlığı'nca onaylanan "Yabancı İşçi Getirme İzni" (Şerut Ha Taasuka)
- İsrail firmasınınca düzenlenen ve Türkiye'den işçi getirme konusunda firma/kişilere verilen "Vekaletname" (İpuy Koah)

Ülkedeki İhaleler

İsrail ihale mevzuatı gereğince, yabancı bir firmanın kamu ihalesi kazanması durumunda İsrail sanayisini geliştirmek amacıyla ihale bedelinin %35'i İsrail içinde harcamak (local cooperation) zorundadır. Kamu ihaleleri ile ilgili detaylı bilgi için <http://michrazim.lapam.gov.il/LAPAMEng> web sitesini incelenebilir.

Dış Ticaret Politikası ve Vergiler

Dış Ticaret Politikası

İsrail, kurulduğu tarihten beri açık bir ekonomi politikası izleyerek hammadde ihtiyacını en avantajlı ve ucuz şekilde karşılayabilmek için birtakım ekonomik kuruluşlar ve gelişmiş ülkelerle ticaret anlaşmaları imzalamıştır. 1962 yılında GATT'a üye olan İsrail, 1995 yılında DTÖ'ye üye olmuştur.

İsrail'in AB ile 1975 yılından bu yana Serbest Ticaret Anlaşması (STA) bulunmakta olup; 1995 yılında STA yenilenmiş ve genişletilmiştir. İsrail'in ayrıca ABD, EFTA (İzlanda,

Lihtenştayn, Norveç, İsviçre) ülkeleri, Ürdün, Mısır, Kanada, Meksika, Türkiye ve MERCOSUR ülkeleri (Arjantin, Brezilya, Uruguay ve Paraguay) ile de Serbest Ticaret Anlaşmaları bulunmaktadır. ABD ve İsrail arasında imzalanan STA ise İsrail'e çok geniş menşe kuralları imkanı tanımıştır.

İsrail Sanayi, Ticaret ve Çalışma Bakanlığı yılda 2 kez, gıda ve tarım ürünleri için gümrüksüz (veya düşük gümrük vergili) ithalat izni kota verilerini yayınlamaktadır. İthalat için başvuran ithalatçılar içinde izin verilenlerin listesi söz konusu Bakanlık'ın web sitesinde yayınlanmaktadır. <http://www.moital.gov.il/>

İthalat Rejimi

İsrail, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) anlaşmalarına uygun şekilde güvenlik, sağlık gibi faktörleri de dikkate alarak, liberal bir ithalat politikası uygulamaktadır. İsrail'in ithalat mevzuatına Sanayi, Ticaret ve Çalışma Bakanlığı'nın internet sitesinden (<http://www.moital.gov.il>) ulaşılabilmektedir.

Mevzuatta belirtilen ürün listeleri incelenirken, aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir:

1. Gümrük kodunun doğru olarak tespiti,
2. İthalat izni (gerekli ise),
3. İsrail Standartlar Enstitüsü kontrolü (gerekli ise),
4. Gümrük ve/veya alış vergisi değerlerinin doğru tespiti,
5. İhraç edilecek ürünün ithalatı tamamen yasak ürünler listesinde yer alıp almadığı.

İthalatı izne bağlı olan veya tamamen yasak olan ürünlerin ve ülkelerin listelerine İsrail Sanayi, Ticaret ve Çalışma Bakanlığı'nın internet sitesinden ulaşılabilmektedir.
<http://www.moital.gov.il/NR/exeres/B2034774-5A64-41CF-A837-B8A81073035D.htm>
<http://www.moital.gov.il/NR/exeres/5EA6B0B6-D877-48D7-A21F-BE9337BFA06A.htm>

İsrail'in ithalat sırasında talep ettiği belge ve uygulamalar şu şekilde özetlenebilir:

İthalat Lisansı

İsrail'den ürün ithalatını yasaklayan veya kısıtlayan ülkelere yapılan ithalatı azaltmak, yerli üretimi korumak, tüketiciyi ve halk sağlığı ile güvenliğini korumak, tercihli tarifeye tabi ithalat kotalarını dağıtmak amacıyla bazı ürünlerin ithalatı lisans gerektirmektedir. İthalat lisansı veren merci genellikle Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'dır. Lisans başvurusu İsrail vatandaşları veya İsrail'de resmi kaydı bulunan firmalarca yapılabilmektedir. Başvurunun, lisans formuna ekli sipariş teklifi ve proforma fatura örneği veya tedarikçi/üretici fiyatlandırma belgesi ile yapılması gerekmektedir. Genellikle başvuruların 14 gün içinde sonuçlandırıldığı belirtilmektedir.

İzin Belgesi

Bazı ürünlerin belirli şartlar dahilinde ithal edilmesini sağlamak üzere Sağlık, Tarım, Ulaştırma, Sanayi ve Ticaret ile Haberleşme Bakanlıklarından "İzin Belgesi" alınması gerekmektedir.

Tarifeler ve Diğer Vergiler

İsrail gümrük vergilerini ad valorem, spesifik veya bu iki vergi türünün bileşimi halinde uygulamaktadır. Ödenecek gümrük vergisinin, Gümrük Tarife Cetveli'nde gösterilen minimum ve maksimum sınırların hesaplanması sonucunda belirlendiği ve mal miktarının etken teşkil ettiği durumlar da mevcuttur. Gümrük vergisinin matrahı, ürünün CIF (Cost, Insurance, Freight) değerine liman masraflarının (liman ücreti, boşaltma ve taşıma ücreti) eklenmesi suretiyle belirlenmektedir. Halihazırda ithal ürünlerde %1,3 ve ihraç ürünlerinde %0,3 olan liman masraflarının, ürünün özelliğine göre değişebildiği belirtilmektedir.

Gümrük vergilerinin indirimli veya muaf olarak uygulandığı durumlar da mevcuttur. Bu muafiyet ve indirimler genellikle belirli bir mevzuat, geçici ithalat, özel düzenlemeler veya ikili anlaşmalardan kaynaklanmaktadır.

Türkiye ile İsrail arasında imzalanan bir Serbest Ticaret Anlaşması (STA) bulunduğundan, sanayi ürünleri ithalatı karşılıklı olarak gümrük vergisinden muaftır. 2007 yılında yürürlüğe giren STA Ortak Komite Kararları ile 15 tarım ürünüde karşılıklı olarak vergi indirimi sağlanmıştır. Hükümet, 2007 yılı başında açıklanan reformlar çerçevesinde tarım ürünlerinin gümrük vergilerinin azaltılmasını ve %100'ün üzerinde olan oranların en fazla %100'e indirilmesini planlanmaktadır. Son üç yılda yapılan indirimlerle İsrail'de KDV oranı ise %18'den %15,5'e indirilmiştir.

Bazı ürünlerde, sadece ithal ürünlerine değil, yerli üretime de uygulanmakta olan satın alma vergisi (TAMA) uygulanmaktadır. Bu vergi, yerli üretim için doğrudan toptan satış fiyatı üzerinden hesaplanırken, ithal ürünleri için ürün değerine tüm ithalat vergileri ile TAMA (katma oran kotası) adı verilen bir oranın değerlerinin eklenmesiyle ortaya çıkan meblağ üzerinden hesaplanmakta ve limanda alınmaktadır. TAMA'nın amacı, ithal edilen ürün değerini perakende satış fiyatı seviyesine çıkarmaktır.

Ayrıca bazı et ve et ürünlerine, süt ürünlerine, tohumlara, çekirdeklere ve bazı tekstil ürünleri ithalatına yerli üretimi korumaya yönelik ek vergiler uygulanabilmektedir. AB, EFTA, Avustralya, ABD, Kanada ve Arjantin genellikle bu uygulama dışında tutulmaktadır.

Damping fiyatlı veya sübvansiyona tabi olduğu belirlenen ithal ürünleri için ihraç fiyatının seviyesini düzenleyen ve haksız rekabeti önleyici mahiyette dampinge karşı vergiler de mevcuttur.

Tarife Dışı Engeller

İsrail liberal bir ekonomiye sahip olduğu için ithalata önemli bir engel getirmemekle beraber, başta ülkede az miktarda yetişen tarım ürünleri olmak üzere bazı ürünlerde yerli üreticileri korumak amacıyla çeşitli tarife dışı engeller çıkarabilmektedir. Özellikle nar, kiraz gibi tarım ürünlerinde ithalat öncesi alınması gereken zirai karantina belgesinin düzenlenmesinde güçlükler çıkarılabilmekte, bazı sanayi ürünlerinde de standart denetimleri yoluyla ithalat engellenebilmektedir. İsrail'in halihazırda dış ticaret engeli kapsamında değerlendirilen uygulamaları; tarım ithalatı kısıtlamaları, kotalar, lisans şartı, yasaklar (özellikle et ithalatı), fark giderici vergiler ve standartlardır.

Kamu kuruluşları, bedeli 500.000 Dolar'ı geçen kontratları imzalamadan önce "Industrial Cooperation Authority"den (ICA) onay almak zorundadır. Ayrıca, kamu kuruluşlarının 50 bin dolar'ı aşan ithalatlar için ICA'dan ithal izni almaları gerekmektedir. Söz konusu onay ve iznin alınabilmesi için, ihracatçı firmanın İsrail sanayisi ile işbirliği (industrial cooperation) yapacağına dair bir taahhütname imzalaması gerekmektedir. Söz konusu işbirliği, sözleşme bedelinin en az %35'i oranında olmalıdır.

"Local Cooperation/Industrial Cooperation" üç şekilde yapılabilmektedir.

- İsraili bir şirketle yapılacak ortak çalışma (İsraili bir işçi çalıştırılması vb şeklinde)
- Herhangi bir alanda yatırım yapma (İsrail Borsasında büyük miktarda hisse senedi satın alınması, arazi satın alınması vb şeklinde)
- Bilgi transferi (Projeyi gerçekleştirirken kullanılan yeni teknolojilerin projede İsraili bir mühendis çalıştırılması yoluyla İsrail'e getirilmesi; projede kullanılan ham maddenin İsrail içinden temin edilmesi vb şeklinde)

Bazı ürünlerde aranan ithal lisansları, gıda ürünlerinde zorunlu olmamakla beraber tüketici tercihleri nedeniyle zaman zaman ithalatçılar tarafından istenen Koşer sertifikası, standardizasyon uygulamaları, yaş meyve ve sebze ithalatında zirai karantina belgesi uygulamaları tarife dışı engeller olarak sayılabilir. Ülkemiz ile İsrail arasında imzalanan STA kapsamında kontenjan kapsamında gümrük indirimi veya muafiyeti tanınan ülkemiz menşeli tarım ürünleri için de kota uygulanmaktadır.

İşadamlarına Vize: Türk işadamları İsrail'e gitmek için vize almak zorundadırlar. Söz konusu vizenin alınmasına ilişkin prosedürün uzun olması ve bürokratik işlemler gerektirmesi ticareti caydırıcı bir rol oynamaktadır.

Çalışma İzinleri: İsrail hükümeti ülkede artan işsizlik gerekçesiyle yabancı işçi sayısına önemli kısıtlamalar getirmiş olup bu çerçevede çalışma vizesi sürelerini 5 yıl ile sınırlandırmış, yabancı işçi çalıştıran şirketlere "istihdam vergisi" uygulamıştır.

Denetimler: İsrail'in özellikle yaş ve kuru sebze-meyve ithalatı izinlerinde, üretim alanlarında zirai karantina denetimi yapılmasını şart koşması ticarete teknik bir engel oluşturmaktadır.

Koşer Sertifikası: Et ürünleri başta olmak üzere İsrail'e ihraç edilecek gıda ürünlerinde Musevi dinine uygunluğu belgeleyen koşer sertifikası aranması maliyet artırıcı bir unsur olup söz konusu sertifikaların temininde karşılaşılan sorunlar zaman zaman İsrail'e yönelik ihracatımızı olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Standart uygulaması en önemli tarife dışı engel olarak ithalatçılarımızın karşısına çıkmakta olup; iş adamlarımız standart testi masraflarının fazlalığından şikayet etmektedirler.

İsrail'in standardizasyon alanındaki uygulamaları, 1953 yılında çıkarılan ve zaman zaman günün koşullarına göre revize edilen Standartlar Kanunu'na dayanmaktadır. Söz konusu Kanun'a göre İsrail'de standart hazırlama, yayınlama ve uygunluğunu test etme yetkisi İsrail Standartlar Enstitüsü'ne (The Standards Institution of Israel, SII, www.sii.org.il) verilmiştir.

İsrail Standartlar Enstitüsü'nün standart hazırlamaktan sorumlu teknik komitelerinde; İmalatçılar Birliği, Standartlar Enstitüsü, tüketici örgütleri, ilgili kamu kurumları, Ticaret Odası ve özel sektör temsilcileri yer almaktadır.

SII tarafından hazırlanan standartlardan gerekli görülenleri zorunlu uygulamaya koyma yetkisi Sanayi, Ticaret ve Çalışma Bakanlığında. Adı geçen Bakanlık, diğer Bakanlıklar'ın görev alanına giren konulardaki standartları zorunlu uygulamaya koymak için ilgili Bakanlığın uygun görüşünü almak zorundadır. İsrail'de halihazırda kabul edilmiş yaklaşık 3000 standarttan 300 kadarı zorunludur. Ayrıca gıda alanında 200 adet zorunlu standart bulunmaktadır.

Standartlar Kanunu uyarınca, zorunlu standart kapsamında bulunan bir ürünün, standarda uygun olmaması durumunda üretilmesi, satılması, ithal edilmesi veya kullanılması yasaktır. Genel olarak Standartlar Kanunu'nun uygulanması ve bu kapsamda zorunlu standartlara uygunluğun denetlenmesi ise Sanayi, Ticaret ve Çalışma Bakanlığı'na bağlı Standardizasyon Komiseri'nin (Commissioner of Standardization) görev ve yetkisindedir. Piyasa gözetim ve denetimi, Standardizasyon Komiseri tarafından yetkilendirilmiş denetmenler tarafından yapılmaktadır.

Piyasadan alınan numuneler, Standartlar Kanunu çerçevesinde İsrail Standartlar Enstitüsü laboratuvarlarında veya Standardizasyon Komiseri tarafından onaylanmış laboratuvarlarda teste tabi tutulmaktadır. Test ücretleri, sonuç ne olursa olsun Bakanlık tarafından ödenmektedir. Bakanlık'ın bu amaçla ayrılan bütçesi yıllık 200.000 Dolar civarındadır ve yılda yaklaşık 700 adet test yapılmaktadır. Standartlara uygun bulunmayan ürünlere ilişkin yaptırımlar arasında; firmanın uyarılması, ürünlerin sahibinin deposunda bekletilmesi, ürünlere el konulması, firmanın gazete ilanı yoluyla uyarılması ve mahkemeye verilmesi yer almaktadır. Ayrıca, tüketicinin bilgilendirilmesi amacıyla yapılan testlerde ulaşılan sonuçlara bağlı olarak piyasada tüketilmekte olan ürünlere ilişkin kullanıma yönelik bilgiler İbranice olarak hazırlanmış broşürlerle ve internet üzerinde kamuoyuna sunulmakta, böylece tüketicileri "bilgilendirme" görevi de yerine getirilmektedir. Bu kapsamda yer alan ürünlerin başlıcaları; bebekler için malzemeleri, klimalar, mikrodalga fırınlar, alüminyum pencereler, su arıtma cihazları, derin dondurucular, okul çantaları, altın mücevherat, çamaşır deterjanlarıdır.

Zorunlu standartlara tabi ürün ithalatı, toplam ithalatın yaklaşık %15'ine tekabül etmektedir. 1 Haziran 2005 tarihinde başlatılan bir düzenleme ile ithalatta zorunlu standart denetimine tabi ürünler, ürünün "kamu güvenliği ve sağlığına karşı taşıdığı potansiyel risk derecesi"ne göre dört gruba ayrılmıştır.

Birinci grupta, en riskli ürünler (oyuncaklar, elektrikli ev gereçleri, yangın söndürücüler vb) yer almaktadır. Bu ürünlerde her ithal partisi gümrükten çekilmeden önce kontrol edilmektedir. İkinci grupta orta derecede riskli ürünler (güneş gözlükleri, boru bağlantı parçaları, halılar, şişeler vb) yer almaktadır. Bu gruptaki ürünler için bir defaya mahsus tip onayı testine istinaden izin düzenlenerek, müteakip partilerin onaylanmış tiplerle aynı olduğu ve ilgili standartlara uygun olduğu yönünde ithalatçı beyanına istinaden malların gümrükten çekilmesine izin verilmekte olup, her partinin kontrolü gerekli değildir.

Üçüncü grup, doğal olarak düşük riskli ürünler olarak adlandırılmakta ve bu grupta seramik karolar ve sağlık seramikleri gibi ürünler yer almaktadır. Bu grup ürünlerin muayenesi gerekli olmamakla birlikte, yalnızca ithalatçının ilgili zorunlu standartlara uygunluk deklarasyonu

yeterlidir. Dördüncü grupta ise, yalnızca endüstriyel kullanım için olan ve doğrudan tüketiciye sunulmayan ürünler yer almaktadır. Bu ürünlerin gümrükten çekilmesi için zorunlu standartlara uygunluğa dair herhangi bir belge gerekmemektedir.

İthalat denetimlerinde yapılan düzenlemenin amacı; ithal ürünlerin zorunlu standartlara uygunluğunun değerlendirmesini kolaylaştırarak ticari engelleri azaltmak ve dış ticareti kolaylaştırmak olarak özetlenmektedir. İsrail, karşılıklı tanıma veya işbirliği anlaşmaları yoluyla da ticareti desteklemeyi amaçlamaktadır. Denetimler yavaş yavaş gümrük aşamasından pazarlama aşamasına kaydırılmakta, "Uygunluk karinesi" (presumption of conformity) ile de ithalatçılara daha büyük sorumluluk yüklenmektedir. Öte yandan, Standardizasyon Komiseri uygulamayı izleyerek ürünlerin gruplarını değiştirme ve yanlış deklarasyonların artması üzerine bir ürünü birinci gruba dahil etme yetkisine sahiptir.

Denetimler hususunda yapılan bu reformun başarısının anahtarı, etkin uygulama ve cezalardır. Özellikle gümrük aşamasındaki prosedürleri basitleştirilen ürün gruplarında zorunlu standartların daha etkin uygulanması önem arz etmektedir. Bu amaçla uygulanan azami para cezası 10 kat artırılarak 45.000 ABD Dolar'a yükseltilmiştir.

Türk Standartları Enstitüsü (TSE) ile İsrail Standartlar Enstitüsü (SII) arasında bir genel işbirliği anlaşması mevcuttur. Bunun yanı sıra İsrail'in; Ürdün, Ukrayna ve Rusya Federasyonu ile "Standardization and Product Certification" anlaşması olduğu bilinmektedir.

Koşer Sertifikası, İsrail'e gıda ürünü ithal edilebilmesi için ürünlerin dinen uygunluğunu tasdik eden bir belgedir. Ürünlerin yöneldiği İsrail pazarlarındaki dindarlık durumuna göre kurallar katılaşabilmektedir. Koşer konusunda en hassas ürünler ise et ve süt ürünleridir. Ayrıca fazla yaygın olmamakla birlikte, bazı temizlik-hijyen ürünlerinde, tekstil ürünlerinde ve elektrikli ev aletlerinde de Koşer şartının arandığı durumlara rastlanmaktadır.

Dünyada toplam Yahudi nüfusu 14 milyon civarında olup, bu nüfusun yaklaşık %40'ı İsrail'de yaşamaktadır. İsrail'de gıda maddelerinin Koşer olması yasal olarak zorunlu değildir. Ürünlerin Koşer olması tercih sebebi olabilirken; Koşer belgelendirmesinin getirdiği maliyet, ürünlerin fiyatının yükselmesine neden olmaktadır. Nitekim İsrail'e gıda ürünleri ihraç eden firmalarımızın Koşer Sertifikası ile ilgili olarak karşılaştıkları en önemli sorunun, Koşer olarak yapılan üretimin getirdiği maliyet artışları olduğu görülmektedir.

Öte yandan, İsrail dışındaki ülkelerdeki Hahambaşlıkları tarafından verilen Koşer Sertifikaları, genellikle İsrail'de kabul görmemektedir. Son dönemde İsrail basınında Koşer belgelendirmesi konusunda çok sayıda kuruluşun faaliyet göstermesi nedeniyle Koşer (Kashrut) sertifikalarının güvenilirliği konusunda tereddütler oluşmuştur.

Kambiyo Rejimi

14 Mayıs 1998 tarihinden itibaren İsrail'in kambiyo mevzuatı liberal hale getirilmiş ve bazı haller dışında yabancıların döviz ile ilgili işlem yapmaları ve transfer işlemleri serbest hale getirilmiştir. Ancak bildirim zorunluluğu kaldırılmamış, aksine daha geniş hale getirilmiştir. Ticari bankalar 50.000 ABD Doları'nın üzerindeki her işlemi ve işlem sahibi müşterisini Merkez Bankası nezdindeki Döviz Kontrolörü'ne bildirmekle yükümlüdür.

Dış Ticaret

Genel Durum

Doğal kaynaklar açısından yaşadığı kısıtlar nedeniyle İsrail'in ekonomik yapısı petrol ve sanayi ürünlerindeki fiyat hareketlerinden kolayca etkilenmektedir. Nitekim toplam ithalatın %75'ini hammadde ithalatı oluşturmaktadır.

Özellikle Avrupa Birliği ülkelerinin yaşadığı ekonomik kriz ve Amerika Birleşik Devletleri ekonomisindeki durgunluk İsrail'in ihracatını olumsuz olarak etkilemiş, 2014 yılında tekrar normal seyrine dönmüştür.

İsrail'in ihracatındaki gerileme genel itibarıyla bütün sektörler ve bütün ticaret ortağı ülkelere yansımış, yalnızca elektrikli makine ve aksamları, organik kimyasallar ile diğer kimyasal ürünler ihracatında artış tespit edilmiştir. İhracattaki en büyük oransal düşüşler ise petrol ve petrol ürünleri, metalik olmayan mineral ürünler, tıp ve eczacılık ürünleri ve diğer taşıma ekipmanları sektörlerinde gerçekleşmiştir.

İthalattaki durum da, daha ılımlı olsa da, ihracatta yaşanan gerilemeyle paralellik göstermiş olup; petrol ve petrol ürünleri, elektrikli makine ve aksamları, organik kimyasallar, hazır giyim sektörlerinde ithalat artışları, metalik olmayan mineral ürünler, taşıt araçları, telekomünikasyon cihazları, kağıt ve karton ürünleri ile demir ve demir dışı metaller sektörlerinde ithalat azalışları yaşanmıştır.

İsrail'in diğer ülkelere ihraç ettiği ürünlerin başında, toplam ihracattan aldığı %29'luk pay ile elmaslar gelmektedir. Kimyasallar, elektronik entegre devreler, tedavi-koruma ilaçları, telefon ve telgraf için elektrikli cihazlar ve hava taşıtlarının aksam ve parçaları İsrail'in diğer başlıca ihraç ürünleri arasında yer almaktadır.

Dış Ticaret Göstergeleri (1.000 ABD Dolar)

	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
2004	38.620	40.969	-2.350	79.590
2005	42.770	45.032	-2.261	87.803
2006	46.791	47.834	-1.042	94.626
2007	54.091	56.619	-2.528	110.710
2008	61.337	65.170	-3.833	126.507
2009	47.935	47.362	573	95.297
2010	58.413	59.194	-780	117.606
2011	67.796	73.526	-5.730	141.322
2012	63.140	73.112	-9.972	136.252
2013	66.781	71.995	-5.214	138.776

2014	68.965	72.332	-3.367	141.297
-------------	--------	--------	--------	---------

Kaynak: ITC TradeMap (www.trademap.org)

İhracatında Başlıca Ürünler

İsrail'in diğer ülkelere ihraç ettiği ürünlerin başında, toplam ihracattan aldığı %29'luk pay ile elmaslar gelmektedir. Kimyasallar, elektronik entegre devreler, tedavi-koruma ilaçları, telefon ve telgraf için elektrikli cihazlar ve hava taşıtlarının aksam ve parçaları İsrail'in diğer başlıca ihraç ürünleri arasında yer almaktadır.

İhraç Ettiği Başlıca Ürünler (1.000 ABD Dolar)

GTİP	Ürün Adı	2012	2013	2014
	Toplam	63.140.635	66.781.207	68.965.008
'7102	Elmaslar	17.470.158	19.016.214	20.546.575
'3824	Kimya ve bağlı sanayide kullanılan kimyasal ürünler	2.203.087	4.039.898	4.167.815
'8542	Elektronik entegre devreler	2.828.920	4.075.366	3.910.199
'3004	Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	4.415.338	3.284.063	3.846.143
'3003	Tedavide/korunmada kullanılmak üzere karıştırılmış ilaçlar (dozsuz)	1.954.412	2.592.055	2.159.992
'8517	Telli telefon-telgraf için elektrikli cihazlar	2.053.774	1.788.215	1.790.529
'8803	Balon, hava gemisi, planör vb. Diğer hava taşıtlarının aksam ve parçaları	1.576.795	1.865.332	1.534.092
'9018	Tıp, cerrahi, dişçilik, veterinerlik alet ve cihazları	1.204.886	1.320.870	1.506.474
'3105	Azot, fosfor ve potasyum gibi; iki/üçünün karışımları	1.562.497	1.439.904	1.260.580
'8443	Matbaacılığa mahsus baskı makineleri, yardımcı makineler	856.748	972.752	1.051.617
'3808	Haşarat öldürücü, dezenfekte edici, zararlıları yok edici	748.769	754.918	963.394
'9031	Diğer ölçme, kontrol alet ve cihazları, profil projektörleri	1.046.884	1.186.212	939.836
'9999	Başka yerde belirtilmemiş ürünler	477.158	607.400	895.495
'8209	Aletler için monte edilmemiş levha, çubuk,	766.279	716.571	861.409

	uç vb.. (sermetlerden)			
'2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	1.041.658	1.030.508	762.453
'8471	Otomatik bilgi işlem makineleri, üniteleri	625.757	509.203	585.157
'3920	Plastikten diğer levha, yaprak, pelikül ve lamalar	484.540	511.623	541.075
'2902	Siklik hidrokarbonlar	660.077	627.821	479.223
'8411	Turbojetler, turbo-propeller, diğer gaz türbinleri	403.525	413.918	403.623
'3926	Plastikten diğer eşya	219.176	347.275	386.940
'8531	Elektrikli ses/görüntülü işaret cihazları	363.164	369.709	377.086
'9030	Alfa, gama, beta, x ışını, kozmik vb. Işınları ölçen alet ve cihazları	284.507	356.081	367.839
'8424	Sıvı, tozları püskürtmeye, dağıtmaya mahsus mekanik cihazlar	348.246	356.688	346.724
'3902	Propilen ve diğer olefinlerin polimerleri (ilk şekillerde)	358.076	326.740	326.340
'2853	Diğer anorganik bileşikler; sıvı hava; sıkıştırılmış hava; amalgamlar	341.480	422.203	304.752
'9022	Radyasyonlu cihazlar, x ışınli jeneratörler, tedavi koltukları	371.583	331.906	303.405
'5603	Dokunmamış mensucat (emdirilmiş)	269.783	259.929	303.177
'2933	Sadece azotlu heterosiklik bileşikler	330.091	316.701	293.035
'8481	Muslukçu, borucu eşyası-basınç düşürücü, termostatik valf dahil	262.385	260.743	288.055
'6810	Çimentodan, betondan, suni taştan eşya	192.399	221.490	282.941
'3923	Eşya taşıma ambalajı için plastik mamulleri, tıpa, kapak, kapsül	366.395	267.038	282.393
'7113	Kıymetli metaller ve kaplamalarından mücevherci eşyası	220.184	224.409	274.378
'0804	Hurma, incir, avokado ve guava armudu, mango, mangost (taze/kurutulmuş)	220.131	284.555	271.333
'0709	Diğer sebzeler (taze/soğutulmuş)	304.077	310.417	269.185
'8526	Radar cihazları; hava, deniz trafiğine	103.968	80.489	263.202

	yardımcı, radyo-kontrol cihazları			
'8421	Santrifüjle çalışan kurutma, filtre, arıtma cihazları	216.607	224.542	259.610
'8802	Diğer hava taşıtları, uzay araçları	108.407	108.606	254.051
'3901	Etilen polimerleri (ilk şekillerde)	207.829	221.333	253.498
'8901	Yolcu gemileri, gezinti gemileri, feribotlar, yük gemileri, mavnalar	158	54.543	246.295
'8543	Kendine has fonksiyonlu elektrikli makine ve cihazlar	293.117	245.847	238.530

Kaynak: ITC TradeMap (www.trademap.org)

İthal Ettiği Başlıca Ürünler (1.000 ABD Dolar)

GTİP	Ürün Adı	2012	2013	2014
	Toplam	73.112.080	71.995.022	72.331.780
'7102	Elmaslar	8.225.882	9.014.202	9.301.220
'2709	Ham petrol (petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar)	9.472.040	9.062.483	8.459.613
'8703	Otomobil, steysin vagonlar, yarış arabaları	2.896.267	3.220.128	4.062.892
'2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	4.764.196	3.698.796	3.031.850
'8542	Elektronik entegre devreler	2.080.161	1.846.607	1.735.409
'8517	Telli telefon-telgraf için elektrikli cihazlar	1.463.997	1.450.865	1.642.884
'3004	Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	1.321.814	1.471.401	1.363.942
'8471	Otomatik bilgi işlem makineleri, üniteleri	1.293.530	1.298.308	1.345.939
'2701	Taşkömürü; taşkömüründen elde edilen briketler, topak vb. Katı yakıtlar	1.463.390	1.157.054	929.082
'8411	Turbojetler, turbo-propeller, diğer gaz türbinleri	434.542	501.946	668.507
'8704	Eşya taşımaya mahsus motorlu taşıtlar	637.076	773.066	613.464
'3901	Etilen polimerleri (ilk şekillerde)	548.886	565.856	596.360
'2933	Sadece azotlu heterosiklik bileşikler	586.605	504.634	537.502

'8803	Balon, hava gemisi, planör vb. Diğer hava taşıtlarının aksam ve parçaları	418.349	382.175	495.463	
'9018	Tıp, cerrahi, dişçilik, veterinerlik alet ve cihazları	392.669	438.700	455.497	
'9999	Başka yerde belirtilmemiş ürünler	446.062	411.389	448.573	
'8528	Televizyon alıcıları, video monitörleri ve projektörler	434.610	409.613	434.391	
'1001	Buğday ve mahlut	539.815	447.794	433.476	
'8443	Matbaacılığa mahsus baskı makineleri, yardımcı makineler	383.845	404.455	423.316	
'3002	İnsan ve hayvan kanı, serum, aşı, toksin vb. Ürünler	191.456	222.001	422.930	
'1005	Mısır	358.861	381.040	406.094	
'0202	Sığır eti (dondurulmuş)	418.421	477.187	397.033	
'8502	Elektrojen grupları, rotatif elektrik konvertisörleri	605.876	495.760	345.301	
'8536	Gerilimi 1000 voltu geçmeyen elektrik devresi teçhizatı	322.785	326.516	341.293	
'6403	Ayakkabı; yüzü deri, tabanı kauçuk, plastik, tabii, suni vb kösele	300.589	306.803	340.133	
'8544	İzole edilmiş tel, kablo; diğer izole edilmiş elektrik iletkenleri; fiber optik k	330.378	342.523	338.310	
'8802	Diğer hava taşıtları, uzay araçları	148.216	204.849	327.356	
'9403	Diğer mobilyalar vb. Aksam, parçaları	261.331	289.849	324.171	
'7213	Demir/çelik filmaşın (sıcak haddelenmiş, rulo halinde)	298.594	340.557	319.844	
'3907	Poliasetaller, diğer polieterler, epoksit-alkid reçineler vb (ilk şekilde)	294.620	309.577	313.820	
'8418	Buzdolapları, dondurucular, soğutucular, ısı pompaları	298.106	308.938	294.821	
'8708	Kara taşıtları için aksam, parçaları	278.680	285.166	294.441	
'7214	Demir/çelik çubuklar (sıcak haddeli, dövülmüş, burulmuş, çekilmiş)	266.846	273.706	287.059	
'8481	Muslukçu, borucu eşyası-basınç düşürücü, termostatik valf dahil	313.814	282.619	285.652	

'8504	Elektrik transformatörleri, statik konvertisörler, endüktörler	274.633	295.692	285.561
'6204	Kadın/kız çocuk için takım, takım elbise, ceket vs.	198.131	238.519	277.077
'2711	Petrol gazları ve diğer gazlı hidrokarbonlar	299.251	532.099	255.537
'8421	Santrifüjle çalışan kurutma, filtre, arıtma cihazları	686.379	311.731	255.077
'4407	Uzunlamasına kesilmiş, biçilmiş ağaç; kalın >=6 mm	213.559	242.844	254.858
'7210	Demir/çelik yassı mamul, kaplı, sıvanmış (600mm. Den geniş)	250.679	319.525	247.852

Kaynak: ITC TradeMap

Başlıca Ülkeler İtibarı ile Dış Ticareti

İsrail'in başlıca ihraç pazarı %26,9 pay ile ABD ve elmas ticaretinin yoğun olarak yapıldığı Hong Kong, İngiltere ve Belçika'dır. AB ülkelerinin toplam payı yaklaşık %30 civarında olup; Asya piyasalarının da giderek önem kazandığı görülmektedir. Türkiye İsrail'in ihracat yaptığı ülkeler sıralamasında %4 pay ile 7. sırada yer almaktadır.

Başlıca Ülkeler İtibarı ile İhracat (1.000 ABD Dolar)

Sıra	Ülke Adı	2012	2013	2014
	Toplam	63.140.635	66.781.207	68.965.008
1	ABD	17.523.043	17.505.368	18.573.786
2	Hong Kong	4.882.429	5.378.117	6.129.016
3	İngiltere	3.568.975	3.853.192	3.973.619
4	Bilinmeyen*	2.821.123	3.059.706	3.371.782
5	Belçika	2.929.050	3.117.743	3.299.311
6	Çin	2.758.007	2.886.195	2.792.891
7	Türkiye	1.421.240	2.515.384	2.755.601
8	Hollanda	2.248.714	2.094.879	2.484.702
9	Hindistan	2.460.832	2.237.992	2.202.593
10	Almanya	1.631.071	1.762.169	1.726.840
11	Fransa	1.442.411	1.569.499	1.674.651
12	İsviçre	1.131.091	1.375.497	1.424.628

13	Malezya	763.239	1.457.090	1.375.740
14	İtalya	1.149.577	1.157.492	1.093.395
15	İspanya	1.033.443	1.240.989	1.036.791
16	Rusya	1.053.032	1.036.313	965.420
17	Güney Kıbrıs	904.994	1.126.388	950.670
18	Brezilya	1.130.804	1.041.908	922.097
19	Tayvan	732.041	749.937	798.791
20	Japonya	831.542	727.864	787.657
21	Singapur	624.505	821.569	730.075
22	Vietnam	720.939	678.226	668.994
23	G. Kore	700.672	594.103	627.626
24	Avustralya	594.381	580.639	602.266
25	Kanada	766.911	634.803	587.905
26	Tayland	596.319	535.408	472.092
27	Meksika	452.330	359.661	464.366
28	Yunanistan	195.365	253.420	458.175
29	Kosta Rika	230.894	456.716	390.147
30	GAC	384.385	415.565	314.520
31	Ukrayna	294.422	356.632	298.737
32	Togo	64.336	190.795	279.684
33	Polonya	244.839	214.881	246.718
34	Kolombiya	140.432	207.915	217.961
35	Malta	77.491	364.667	188.144
36	Azerbaycan	129.043	106.226	185.060
37	İsveç	155.545	165.690	182.540
38	Macaristan	188.787	160.781	169.640
39	Çek Cum.	172.419	148.520	168.077
40	Slovenya	149.733	142.830	153.577

Kaynak: ITC TradeMap (www.trademap.org)

*Area Nes: Kaynağı Belirtilmemiş

Ticarette tarife dışı engellerin kaldırılması ile birlikte Çin gibi gelişmekte olan Asya ülkelerine gerçekleştirilen ithalatta artış yaşanmış; ABD ve AB gibi geleneksel tedarikçilerin İsrail'in ithalatındaki payları ise hemen hemen sabit kalmıştır. İsrail'in ithalat gerçekleştirdiği başlıca pazarlar ve payları şöyledir: ABD (%11,8), Çin (%8,3), İsviçre (7,2), Almanya (%6,4). Türkiye ise %3,7 pay ile İsrail'in ithalatında 8. sırada yer almaktadır.

Başlıca Ülkeler İtibarı ile İthalat (1.000 ABD Dolar)

Sıra	Ülke Adı	2012	2013	2014
	Toplam	73.112.080	71.995.022	72.331.780
1	Bilinmeyen*	14.234.843	14.301.853	12.238.512
2	ABD	9.399.851	8.159.492	8.564.065
3	Çin	5.322.251	5.660.266	5.994.138
4	İsviçre	4.054.587	4.397.265	5.189.867
5	Almanya	4.621.142	4.666.311	4.651.256
6	Belçika	3.544.947	3.823.010	3.818.141
7	İtalya	2.779.486	2.692.791	2.784.123
8	Türkiye	2.082.785	2.354.144	2.683.570
9	Hollanda	2.745.472	2.717.506	2.416.737
10	İngiltere	2.602.017	2.421.850	2.334.551
11	Hindistan	1.936.271	2.121.990	2.240.581
12	Hong Kong	1.563.899	1.668.464	2.138.859
13	Fransa	1.687.881	1.548.212	1.561.079
14	İspanya	1.201.940	1.380.966	1.419.370
15	G. Kore	1.657.942	1.510.665	1.354.780
16	Japonya	1.727.483	1.118.836	1.294.013
17	Rusya	819.527	994.552	974.278
18	Singapur	773.476	790.191	868.425
19	İrlanda	1.005.932	935.232	837.912
20	Tayvan	782.203	814.286	814.068
21	Çek Cum.	516.664	534.704	607.073
22	Tayland	528.734	507.076	594.843
23	İsveç	653.099	636.229	521.478

24	Avusturya	310.522	335.401	413.192
25	G. Kıbrıs	964.680	463.488	392.220
26	Vietnam	208.359	294.289	379.953
27	Ürdün	205.379	266.626	378.236
28	Kanada	399.714	408.680	373.101
29	Macaristan	390.294	272.751	304.754
30	Finlandiya	267.489	283.362	284.382
31	Danimarka	234.277	280.840	253.282
32	Polonya	200.648	237.996	244.582
33	Yunanistan	196.802	201.350	229.332
34	Lüksemburg	181.353	242.376	224.006
35	Slovakya	73.536	111.580	207.451
36	Brezilya	190.908	206.787	180.778
37	Norveç	110.530	129.985	178.117
38	Romanya	161.996	163.947	168.111
39	Uruguay	231.728	167.611	160.383
40	Slovenya	127.940	167.418	157.196

Kaynak: ITC TradeMap (www.trademap.org)

*Area Nes: Kaynağı Belirtilmemiş

Genel Bilgiler

Coğrafi Konum

İsrail, Asya ile Afrika kıtalarının birleştiği bir noktada bulunmakta olup; batısında Akdeniz, kuzeyinde Lübnan ve Suriye, doğusunda Ürdün, güneyinde Mısır ve Kızıl Deniz ile çevrilidir. İsrail'in en yüksek noktası Golan Tepeleri'ndeki Hermon Dağı (2.656 m) ile Negev'deki Rosh Ramon Dağı (1.035 m); en alçak noktası ise deniz seviyesinin 400 metre altında bulunan Ölü Deniz'dir.

Ülkede 5 farklı coğrafi bölge bulunmaktadır:

- Akdeniz kıyısını takip eden yaklaşık 40 km genişliğinde, kumluk bir sahil ve hinterlandında yer alan ve tarım arazisinden oluşan sahil şeridi (ülke nüfusunun yaklaşık yarısı, endüstrinin büyük bölümü, limanlar ve havaalanları bu bölgededir),
- Kuzeydeki Galile bölgesinden güneydeki Negev Çölü'ne uzanan sıradağlar,
- Sıradağları kesen Rift, Hula, Jezreel, Ürdün ve Arava Vadileri,

- Negev ve Batı Şeria ölleri,
- Ürdün Nehri, Galile (Kinneret-Tiberias) Gölü ve Ölü Deniz çevresindeki sulak araziler ve tarım alanları.

İsrail’de refah düzeyi en gelişmiş yerleşim yerleri Tel Aviv ve çevresi ile Haifa Limanı’na kadar uzanan kıyılardır. Tel Aviv’in metropol alanı daha geniş olmasına rağmen; Kudüs, ülkenin en büyük şehridir. Geçmişte Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinden gelen göçmen Yahudiler, ülkenin güneyinde yer alan ve yeni gelişen Dimona ve Sederot kentleri ile Negev ve kuzeydeki Kiryat Shimonah bölgelerine yerleştirilmiştir. Bu bölgelerde ulaşım altyapısı daha zayıf olmakla birlikte, işsizlik ve yoksulluk en önemli sorunlardır.

Siyasi ve İdari Yapı

Tarihi ve dini kaynaklar Yahudi kavminin M.Ö. 1700-1500 yılları arasında Mezopotamya’dan “Canaan” (Filistin) bölgesine ve daha sonra Mısır’a göç ettiğini, M.Ö. 1300 yıllarında ise Mısır’dan Hz. Musa önderliğinde tekrar Filistin bölgesine geçtiğini kaydetmektedir. Kaynaklarda ilk Yahudi Krallığı’nın M.Ö. 1025 yılında Saul tarafından kurulduğu, M.Ö. 965-930 yıllarında hüküm süren Hz. Süleyman döneminde Kudüs’te ilk tapınağın inşa edildiği, M.Ö. 722 yılında başlayan Asur hakimiyeti ve Babil sürgününden sonra, M.Ö. 538-322 yıllarında Yahudi kavimlerinin tekrar siyasi bir varlık oluşturarak ikinci tapınağı inşa ettikleri, Büyük İskender tarafından bölgenin işgal edildiği, M.Ö. 165-37 yıllarında Hasmonean Krallığı’nın hüküm sürdüğü, M.Ö. 63 yılından itibaren Roma’nın bölgeye nüfuz ettiği, M.S. 70 yılında Romalılar tarafından Yahudi isyanlarının bastırılarak ikinci tapınağın yıkıldığı, Yahudilerin Kudüs’ten ve bölgeden sürgün edildikleri ve son Yahudi isyanının M.S. 132 yılında başarısızlıkla sonuçlandığı belirtilmektedir. Bu tarihten sonra Yahudiler bölgede küçük topluluklar halinde mevcut olmuşlarsa da 19. yüzyıl sonlarına dek önemli bir demografik ve siyasi varlık olmaktan çıkmışlardır. Ancak Kudüs ve “Zion” Yahudiler için kutsallığını her zaman korumuştur.

1517 yılında Osmanlı İmparatorluğu’na katılan Filistin toprakları, I. Dünya Savaşı sırasında 1917 yılında İngiltere’nin işgaline uğramış ve Milletler Cemiyeti’nin kararıyla 1922 yılında İngiliz mandasına verilmiştir. Söz konusu karar ile İngiltere bu topraklarda “Yahudilere bir yurt kurma hakkını temin etmekle” görevlendirilmiştir. Aynı yıl İngiltere, Filistin topraklarının yaklaşık 2/3’ü üzerinde Trans-Jordan Arap Emirliği’nin (bugünkü Ürdün Krallığı) kurulmasına müsaade etmiş, ayrıca Filistin’deki Yahudi topluluğunu İngiliz makamlarına karşı temsil etmek üzere “Jewish Agency” oluşturulmuştur. Filistin toprakları üzerinde bir “Yahudi Devleti” düşüncesi ise bu bölgede yaşayan Arapların tepkilerine yol açmıştır. Araplar Filistin’in bölünmesine veya Filistin’de Yahudi varlığına karşı çıkmışlar, bu çerçevede 1937 yılında İngiltere tarafından önerilen paylaşım planını reddetmişlerdir. Buna bağlı olarak Arap ve Yahudi cemaatleri arasındaki çatışmalar artmıştır. II. Dünya savaşının yaklaşmasıyla birlikte Arap kamuoyunu gücendirmek istemeyen İngiltere, 1939 yılında bir “White Paper” yayınlarak Filistin’e Yahudi göçüne önemli sınırlamalar getirmiştir. Savaş sırasında bu karara muhalefet etmeyen Yahudi liderliği savaştan sonra yasal olmayan göç çalışmalarına hız vermiş, diğer taraftan İngiliz idaresine ve Arap halkına karşı tedhiş hareketlerine başlamıştır.

Kuvvet veya uzlaşma yoluyla sorunu çözümlenemeyince ekonomik ve siyasi sorunlarla karşı karşıya kalan İngiltere, Filistin’den çekilme kararını Nisan 1947’de Birleşmiş Milletler

gündemine aldırılmış ve bölgenin geleceğinin tayin edilmesini istemiştir. 29 Kasım 1947’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Filistin’in Arap ve Yahudi devletleri arasında paylaşılmasını ve Kudüs’e uluslararası statü verilmesini öngören 181 sayılı kararı kabul etmiştir. Karar, Yahudi liderliğince olumlu karşılanmış ancak Arap tarafınca kabul edilmemiştir.

Bölgede İngiliz yönetiminin sona erdiği 14 Mayıs 1948 tarihinde David Ben-Gurion’un, Başkanı olduğu “Jewish Agency”nin işlevlerini üstlenmesiyle İsrail Devleti ilan edilmiş; bir gün sonra ise Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak bu kararı tanımayarak bölgeye askeri hareket başlatmışlardır. 15 ay süren savaş, Birleşmiş Milletler’in arabuluculuğu ile yapılan görüşmeler sonucunda imzalanan ateşkes anlaşmalarıyla sona ermiştir. Ateşkes anlaşmaları ile İsrail, BM’nin taksim planıyla kendisine bırakılan araziye genişletirken; Gazze Mısır’ın, Batı Şeria ve Doğu Kudüs ise Ürdün’ün yönetiminde kalmıştır. İsrail, 11 Mayıs 1949 tarihinde Birleşmiş Milletler’in 59. üyesi olmuştur.

İsrail Devleti kuvvetler ayrılığına dayanan parlamenter bir demokrasi ile yönetilmektedir. Ülkenin tek metin halinde düzenlenmiş bir anayasası bulunmamakla birlikte; anayasa çeşitli konularda yapılmış anayasal düzenleme niteliğindeki temel yasalardan oluşan bir manzumedden ibarettir.

Nüfus ve İşgücü Yapısı

Yahudi nüfusunun yarısından fazlası İsrail doğumlu olup, geri kalan kısmı 70 farklı ülkeden göç etmiştir. İsrail’in sosyo-ekonomik yapısı ve nüfus artış hızı yıllar itibarıyla %1,9 olarak gerçekleşmektedir. İsrail nüfusu göreceli olarak gençlerden oluşmakta olup; nüfusun %27,9’u 14 yaşın altındadır. Nüfusun %61,3’ü 15-64 yaşları arasında olup %10,8’i 65 yaşın üstündedir.

Nüfus	2009	2014	2019
Toplam (milyon kişi)	7,5	8,2	9,0
Erkek nüfus	3,7	4,1	4,5
Kadın nüfus	3,8	4,1	4,5
Yaşa göre dağılım %			
0-14 yaş	27,4	27,9	27,4
15-64 yaş	62,4	61,3	60,6
65+ yaş	10,2	10,8	12,0
Şehirleşme %	91,8	92,1	92,4
Çalışan nüfus (milyon kişi)	3,3	3,8	4,2

İsrail nüfusunun dörtte üçü Yahudi, %16’sı Müslüman, %2’si Hıristiyan ve %1,7’si Dürzilerden oluşmaktadır. İsrail’de yaşayan Yahudiler, dünyadaki toplam Yahudi nüfusunun yalnızca %40’ına tekabül etmektedir. Bu nedenle İsrail göç almaktadır. İsrail İstatistik Ofisi tarafından yapılan nüfus tahminlerine göre; nüfusun 2020 yılında 8,9 milyon olması beklenmektedir.

Yahudi topluluğu kendi içinde üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar; çoğu Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinden gelen Askhenazi Yahudileri, 15. yy. sonunda İspanya ve Portekiz'den Avrupa ülkelerine kaçarak İsrail Devleti'nin kurulmasıyla İsrail'e göç eden ve içlerinde Türkiye'den göçen Yahudilerin de yer aldığı Sephardi Yahudileri ve Kuzey Afrika ve Orta Doğu Müslüman ülkelerinde yaşayan Doğu Yahudileridir. Askhenazi Yahudileri yönetici sınıfını ve nitelikli işçileri oluşturmakta; Sephardi Yahudileri ise daha düşük gelirli, mavi yakalı işçi sınıfını temsil etmektedir.

İsrail'in nüfus ve yaşam biçimi incelenirken üzerinde durulması gereken bir diğer konu, nüfusun yaklaşık %10'unu oluşturan Kibbutzlar ve Moşavlardır. İsrail Devleti'nin kuruluşunda önemli etkileri olan Kibbutizm; Sosyalizmin ve Siyonizm'in pratik bir şekilde bir araya getirildiği, İsrail'e özgün bir deneydir. Moshavlar ise her ailenin bir çiftliğe sahip olduğu üretim, satış ve ihtiyaçların kooperatif aracılığıyla gerçekleştirildiği tarım köyleridir.

Ülkede birçok özel şirket bulunmasına rağmen, üretim ve istihdam açısından kamu teşekkülleri önemli bir paya sahiptir. İsrail'in toplam işgücü, yaklaşık 3 milyon kişidir. İsrail'de 20–65 yaş arası çalışan işgücü, işsizlik sigortası kapsamındadır.

İsrail'in sosyal güvenlik sisteminde emeklilik ve sağlık sigortaları birbirinden ayrılmış durumdadır. Sosyal Güvenlik Sigortası (Bituah Leumi) emeklilik, işsizlik ve malüllük sigortalarını kapsamaktadır. Emeklilik yaşı erkeklerde 67, bayanlarda 65'tir. Ulusal Sağlık Sigortası (Bituah Birut Mamlahti) ise çalışanın kendi seçeneğine göre ülkedeki dört sağlık kurumundan birine bağlı olarak sağlık hizmeti almasını sağlamaktadır. Yurt dışında çalışarak emekli olmuş İsrail vatandaşlarının ülke dışından gelen emekli maaşları ve/veya soykırım tazminatları da İsrail'deki yaşlı kesimin gelir kalemleri arasında yer almaktadır. İsrail'de çocuklu ailelere çocuk yardımı da yapılmaktadır.

Doğal Kaynaklar ve Çevre

İsrail doğal kaynaklar bakımından zengin bir ülke olmayıp; su ve enerji kaynakları kısıtlıdır. Negev'den çıkarılan fosfat ile Ölü Deniz'den çıkarılan potaş, kalya taşı, brom ve magnezyum, ülkenin önemli madenlerini oluşturmaktadır. Ashkelon kıyılarında son yıllarda keşfedilen doğal gaz rezervleri ile birlikte toplam doğal gaz rezervlerinin 15 yıl yeteceği tahmin edilmektedir. İsrail, enerji üretiminde kömürle çalışan santraller kurmak ve güneş enerjisinden yararlanmak suretiyle petrole olan bağımlılığını büyük ölçüde azaltmıştır. Diğer bölge ülkelerinden daha az miktarda ve daha yüksek maliyetlerle çıkarılan petrol de işletilmektedir. Kısacası, İsrail ekonomisi sınırlı kaynakların etkin kullanımına ve alt yapının iyileştirilmesine dayalıdır.

Ülkede çevre sorunlarına ilginin artması ve halkın bilinçlenmesi ile birlikte geri dönüşümlü ürünlerin kullanım oranının 2010 yılında bu oranın %50'ye yükselmesi beklenmektedir.

Temiz su kaynaklarına ulaşımın kısıtlı olduğu Orta Doğu'da yer alan İsrail'in başlıca su kaynağı; İsrail, Suriye ve Lübnan sınırlarındaki dağlık alanlardan doğan Kinneret Gölü, Ürdün Nehri, Galile (Kinneret) Gölü ve çevresindeki küçük ırmak sistemleri ile yeraltı sularıdır. Düzensiz yağışlar, sanayi üretimi ve hızlı nüfus artışı nedeniyle artan su tüketimi, İsrail'in su kaynaklarının tehlikeli biçimde azalmasına yol açmış; yetkililer suyun dağıtımını, etkin kullanımı ve fiyatlandırılması konusunda önlem almaya zorunlu kalmıştır. Deniz suyunun tuzunun arıtılması için Ashkelon'da ve Ashdod'da 2 adet tesis işleme açılmıştır.

Genel Ekonomik Durum

Ekonomik Yapı

İsrail ekonomisi, iç pazarın küçüklüğü nedeniyle ihracata dayalı bir büyüme sergilemektedir. 1990'lı yılların başında korumacı politikalarla gelişen giyim ve ayakkabı sektörleri, artan rekabetin etkisiyle son on yıldır yerini elektronik, haberleşme, medikal ve optik aletler gibi teknoloji-yoğun sektörlerle bırakmıştır. Tüm dünyada artan talebin ve pazara gösterilen yoğun ilginin bir sonucu olarak, İsrail'de yüksek teknoloji endüstrilerinde faaliyet gösteren yerli ve yabancı firmaların sayısı hızla artmıştır. İsrail'in Ar-Ge alanındaki bu başarısının temel kaynağı, yüksek eğitim düzeyi ve savunma ile ilgili Ar-Ge faaliyetlerine yapılan büyük yatırımlardır. Kimya, plastik ve gıda sanayi ürünlerinin ihracatında ve finansal hizmetlerde de son yıllarda önemli başarılar kaydedilmiştir.

	2010 ^a	2011 ^a	2012 ^a	2013 ^a	2014 ^a	2015 ^b	2016 ^b
GSYİH (milyar \$)	234,7	261,8	259,6	292,4	305,7	298,4	320,6
Kişi Başına GSYİH (satın alma gücü paritesine göre)	28.974	30.627	31.957	32.670	33.379	33.626	34.670
Reel GSYİH Artış Oranı (%)	5,4	5,0	2,9	3,4	2,6	2,9	3,3
Sınai Üretim Artış Hızı (%)	7,7	-6,6	3,0	0,5	2,0	3,2	4,6
Tüketici Fiyatları Enflasyonu (ortalama)	2,7	3,5	1,7	1,5	0,5	0,0	2,5
İhracat (FOB; milyon \$)	56.837	64.986	62.784	62.671	63.335	59.605	61.133
İthalat (CIF; milyon \$)	58.213	72.468	71.620	71.078	71.197	62.304	65.134
Cari İşlemler Dengesi (milyon \$)	7.852	3.922	4.534	8.065	13.027	15.101	13.224
Dış Borç (yıl sonu; milyon \$)	111.961	109.351	102.293	101.689	96.990	96.938	97.925
İşsizlik Oranı (yıl sonu)	8,3	7,0	6,9	6,2	5,9	5,1	4,7
Döviz Kuru (YİŞ/\$)	3,55	3,82	3,73	3,47	3,89	3,93	3,77

a: gerçekleşen b: EIU tahmini c: EIU öngörüsü.

Kaynak: Economist Intelligence Unit

Ekonomi Politikaları

Merkezi planlı ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde 1985 yılından itibaren ekonomik alanda birçok reform gerçekleştirilmiş; devletin ekonomiye müdahalesi en aza indirilmiş, ticari engeller kaldırılmış ve kapsamlı bir özelleştirme programı uygulanmıştır. 2002 sonrasında ise YİŞ çevrilgen hale getirilmiş ve yabancı sermayenin ülkeye girişi serbestleşmiştir. Aynı yıl açıklanan ekonomik reform paketinde yer alan reformlar da (gelir

vergisi oranlarının düşürülmesi, özelleştirmenin hızlandırılması, altyapı yatırımlarının artırılması, eğitim sisteminin gözden geçirilmesi vb) başarıyla gerçekleştirilmiştir. Döviz kuru bandının kaldırılmasına ve serbest dalgalanma sistemine geçilmesine karar verilmiştir. Halen İsrail Merkez Bankası, ekonomi politikasının belirlenmesinde önemli bir role sahiptir.

Pazar ile İlgili Bilgiler

Dağıtım Kanalları

İsrail'de dış ticaret mevzuatının liberal olması sayesinde ithalat ve ihracat için aracı kullanma zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu faktör, Yahudilerin geleneksel ticari becerileri, internet sayesinde bilgiye erişimin kolaylaşması ve artan rekabetle birleştiğinde, İsrail'de ithalatta aracı kullanımı giderek azalmaktadır. İsraili ithalatçılar, Türkiye'den yapacakları alımlarda doğrudan imalatçıyla temasa geçmeyi tercih etmektedir. Zaman zaman Türk mallarının etiketlerinde üreticilerin isimlerini gören ithalatçıların, ilgili üreticiyle temasa geçmek için Tel Aviv Ticaret Müşavirliğimize başvurdukları görülmektedir. Öte yandan, özellikle büyük mağaza ve süper marketlerin, hazır giyim ve deniz ürünleri gibi sektörlerde aracı yoluyla ithalat yaptıkları görülmektedir.

İsrail'de süpermarket zincirleri, tekstil ve konfeksiyon zincirleri, ayakkabı zincirleri, mutfak ve züccaciye zincirleri gibi mağazalardan oluşan perakende piyasasında 30 civarında mağaza zinciri faaliyet göstermektedir.

Dünyanın diğer gelişmiş ülkelerindeki trendlere paralel olarak, İsrail'deki ürün marka ve isimlerinin ömrü de giderek kısalmaya başlamıştır. Alış-veriş merkezlerindeki, süpermarketlerdeki ürünlerin marka adlarının çok kısa zamanda değişmekte olduğu, rafların çok çabuk değiştirildiği görülmektedir. Geçmiş dönemleri karakterize eden "ürüne bağlılık ve sadakat" konusu bu pazarda önemini kaybetmiştir. İsraili tüketicilerin, dünyadaki gelişmeleri yakından takip etme ve güncel olma eğilimleri bu trendin temposunu belirlemektedir.

Bununla birlikte, özellikle Amerika'da başlayıp daha sonra Avrupa ülkelerine yayılan "özel etiket" trendi İsrail'e daha geç ulaşmıştır. Amerika'da özel markaların pazar payı %20'lerin üzerindeyken, İsrail'de bu oran %5-10 dolaylarındadır. İsrail'de bu alanda öncü olan şirketlerden biri "Life" özel etiketi ile birçok ürünü tüketiciye sunan SuperPharm zinciri olmuştur.

Ayrıca, "ihtisaslaşma" da gittikçe önem kazanmaktadır. Satılan gıda ürünlerinin Koşer Sertifikası olup olmamasına dikkat etmeyen ilk gıda zinciri Tiv Taam'ın meteorik başarısı (özellikle Koşer damgasına önem vermeyen büyük Rus göçmen kesimine çok daha geniş ürün yelpazesi sunmasıyla) kayda değerdir. İsrail'in en büyük süpermarket zinciri Shufersal (Supersol) da son dönemde özel etiketli ürünlere yönelmiştir. Bu amaçla İsrail'in önde gelen tasarımcıları tarafından ambalaj ve etiket tasarımları yaptıran firma, ithal edeceği ürünlerin ambalajlarının belirlenen şartlara uygun olmasını istemektedir.

Shufersal gibi büyük zincirler kendi özel etiketli markalarını yaratırken, daha küçük marketler de "Dördüncü Zincir" markasıyla ortak bir özel etiket yaratmışlardır. Shivuk Hashikma, Victory, Lahav Warehouses, M.M.N, Super Dosh ve Cohen Market Warehouses zincirlerinde satışa sunulan ürünler "Dördüncü Zincir" özel etiketine sahiptir.

Başta elektrikli ev aletleri olmak üzere çoğu üründe marka sahibi olan ancak üretim tesisi bulunmayan firmalar ürünlerini İsrail dışında, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu ülkelerde üretmektedir.

Tüketici Tercihleri

İsrail devleti kurulduktan sonra farklı ülkelerden değişik kültürler altında yaşamış birçok Yahudi'nin bu ülkeye göç ederek burada yerleşmiş olmasından dolayı İsrail'de farklı kültürel, ekonomik ve politik görüşe sahip bir nüfus oluşmuştur. Bu farklı yapı, İsrail'in iç ve dış ticaretinin şekillenmesinde büyük ölçüde etkindir.

Ekonominin en önemli kaynağı olan eğitim seviyesi yüksek insan gücü ile İsrail'de ihracat güdümlü ve bilimsel araştırmaların ağırlıklı olduğu bir sanayi kurulmuştur. SSCB'nin dağılması ile başlayan göç dalgası, söz konusu ülkeden İsrail'e %75'i öğretim üyesi, bilim adamı, mühendis, mimar, doktor, hemşire gibi uzman kişilerden oluşan nitelikli bir işgücü göçü sağlamıştır.

İsrail ekonomisinde sanayi kesiminin ağırlığı oldukça fazladır. Tüm gelişmiş ülkelerde olduğu gibi hizmet sektörünün milli gelir içindeki payı da oldukça yüksektir. İzlenilen serbest piyasa ekonomisinin ve imzalanan ticaret anlaşmalarının sonucu olarak düşük gümrük vergisi ile ya da gümrüksüz olarak İsrail'e ithal edilen ürünler hem halkın tüketim tercihlerinde etkili olmakta, hem de diğer ülkelerden ithal edilen aynı tür ürünlere nazaran daha düşük fiyatla piyasaya girmektedir.

İsrail'in piyasa yapısını şekillendiren önemli unsurlardan biri de Türkiye'den İsrail'e göç eden nüfustur. Özellikle orta yaşlı veya orta yaşın üzerinde bulunan nüfus içinde Türkiye'de doğmuş ve daha sonra İsrail'e göç etmiş kişiler yer almaktadır. Bu kişilerin tüketim alışkanlıkları ve damak zevklerinde de hala Türk etkisi gözlenmektedir.

İsrail, dünyanın gelişmiş ülkelerinin değişik mamullerinin bir arada bulunduğu ve kalitenin ön planda tutulduğu bir pazardır. Bu nedenle ISO 9000 belgeli işletmelerin ürünleri piyasada tercih edilmektedir. Gelir seviyesinin yüksek olması, fiyatın tüketim tercihlerini belirlemede ikinci sıraya düşmesine yol açmıştır. Bu tercih hem gıda ürünlerinde, hem de dayanıklı tüketim maddelerinde kendini göstermektedir. İsrail'de piyasayı ve tüketici tercihlerini etkileyen en önemli faktör ise dindir.

Reklam ve Promosyon

Ortadoğu'nun değişken siyasi yapısı ve ülkenin bu bölgedeki öneminden dolayı İsrail halkı gelişmeleri takip etmek için medyaya büyük önem vermektedir. Bu nedenle televizyon ve gazeteler İsrail'de etkili birer reklam ve promosyon aracı olarak kullanılabilir.

Ülkedeki önemli gazeteler Yediyot Ahranot, Maariv, Ha'aretz, Jerusalem Post, Globes Ekonomi Gazetesidir. Yediyot Ahranot ve Maariv İbranice; Jerusalem post İngilizce basılmaktadır. Ha'aretz'in ise İbranice ve İngilizce baskıları bulunmaktadır. Ayrıca Arapça ve Rusça yayın yapan gazeteler de bulunmaktadır.

İsrail'in en önemli televizyon kanalları, devlet kanalı Kanal 1 ile özel Kanal 2 ve Kanal 10'dur. Bunların dışında çok sayıda küçük kanal, ayrıca Rusça ve Arapça yayın yapan

kanallar bulunmaktadır. İsrail'deki Kablo TV paketinde Türkiye'den TRT-1 ve Star televizyonları yer almaktadır.

Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme

Ürün ambalajlarının, açma-kapama, kullanım ve depolama yönünden giderek daha pratik olma zorunluluğu, ürünün satış başarısı ile doğru orantılıdır. Ambalaj üzerindeki fotoğrafların daha çekici olmasına, ambalajlarda dağıtım zincirinin adının belirtilmesine özen gösterilmektedir. Özellikle gıda ürünlerinde ambalaj, fiyat ve kaliteyle birlikte ithalatçıların en çok önem verdikleri üç husustan biridir.

Tüketici-üretici ilişkilerinde, tüketicinin her zaman daha zayıf olduğu mantığına dayanan ve 1981 yılında yürürlüğe giren “Kullanıcıyı Koruma Yasası” İsrail’i bu konuda en bilinçli ülkeler düzeyine ulaştırmıştır. Zamanla değişikliklere uğrayan yasa içinde; tüketiciyi yanıltma yasağı, tüketicinin ihtiyaçlarını kötüye kullanma yasağı, tüketiciden bilgi gizlememe zorunluluğu, yanıltıcı reklam yasağı, çocuklara yönelik reklam düzenlemesi, harf büyüklükleri, uzaktan satış, kredi ile satış, işaretleme yönergeleri, fiyat yazımı, satıştan sonra satıcının sorumluluk ve mükellefiyetleri gibi bölümler yer almaktadır.

Bahsi geçen alanlardan “İşaretleme Yönergeleri” titizlikle dikkate alınması gerekli konulardan biridir. Ürünlerin üzerindeki etiket ve işaretlerin nasıl olacağı, neleri içereceği, hangi harflerle ve hangi dilde yazılacağı, ürünlerin kullanım yönergeleri gibi konular son derece önemli olup; işaretlemenin üretim sahasında yapılacağı göz önüne alındığında, Türkiye'deki ihracatçı üreticilerin bu hususlara dikkat etmesi gerekmektedir.

Tüketicinin korunmasını teminen ürünlerin üzerinde açıklayıcı etiket bulunması şartı mevcuttur. Etiketlerde: ürün tanımı, menşe ülke, ithalatçı adı ve adresi ile miktara ilişkin bilgiler bulunması gerekmektedir. Özel etiketleme şartına tabi ürünlerin başında ise mobilya, mürekkepli kalemler, tekstil ürünleri, ayakkabılar, çantalar ve halılar gelmektedir. Ayrıca, bazı ürünler için henüz yurt dışındayken İbranice etiket hazırlanması zorunluluğu bulunmaktadır. Bu ürünler arasında; gıda ürünleri, içecekler, sigaralar, temizlik malzemeleri, kozmetikler, seramik ürünler, tekstil ürünleri ve ayakkabılar bulunmaktadır.

Satış Sonrası Hizmetler

Etkili bir satış sonrası servis ve müşteri desteği, özellikle yüksek teknoloji ürünlerinde firmanın İsrail pazarındaki rekabet gücünü koruması açısından çok önemlidir. Yabancı şirketlerin yerel temsilcilerinin doğru eğitim ve teknik destek gördüklerinden emin olmaları gerekmektedir. Bir ürünün bozulması ve tamir edilmesi arasında geçen süre, ürünün alımı konusunda İsraili tüketici ve şirketlerin kararını önemli ölçüde etkilemektedir.

Kamu İhaleleri

İsrail ihale mevzuatı gereğince, yabancı bir firmanın kamu ihalesi kazanması durumunda İsrail sanayisini geliştirmek amacıyla ihale bedelinin %35’i İsrail içinde harcamak (local cooperation) zorundadır. Kamu ihaleleri ile ilgili detaylı bilgi için <http://michrazim.lapam.gov.il/LAPAMEng> web sitesini incelenebilir.

Türkiye ile Ticaret

Türkiye ile İsrail arasında imzalanan ve 1 Mayıs 1997 tarihinde yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması'nı takiben, İsrail ile 2000 yılında 1 Milyar Dolar olan ticaret hacmimiz 2014 yılı itibarıyla 5,8 milyar ABD Doları'na çıkmıştır.

Türkiye-İsrail Dış Ticaret Değerleri (Bin ABD Dolar)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2004	1.315.292	714.143	2.029.435	601.150
2005	1.466.913	804.691	2.271.603	662.222
2006	1.529.158	782.149	2.311.308	747.009
2007	1.658.195	1.081.743	2.739.938	576.452
2008	1.935.235	1.447.919	3.383.154	487.316
2009	1.528.459	1.074.727	2.603.186	453.732
2010	2.080.148	1.359.639	3.439.786	720.509
2011	2.391.148	2.057.314	4.448.462	333.835
2012	2.329.531	1.710.401	4.039.932	619.129
2013	2.649.663	2.417.955	5.067.618	231.708
2014	2.950.902	2.881.262	5.832.164	69.641
2014 / (1-10)	2.496.841	2.403.362	4.900.204	93.479
2015 / (1-10)	2.211.966	1.418.420	3.630.385	793.546

Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin İsrail'e İhracatında Başlıca Ürünler (Bin ABD Dolar)

GTİP	Ürün Adı	2012	2013	2014
	Toplam	1.421.240	2.515.384	2.755.601
'3824	Kimya ve bağlı sanayide kullanılan kimyasal ürünler	333.679	1.442.296	1.863.436
'3902	Propilen ve diğer olefinlerin polimerleri (ilk şekillerde)	143.542	129.072	119.127
'8502	Elektrojen grupları, rotatif elektrik konvertisörleri	39.599	61.889	89.139
'7204	Demir/çelik döküntü ve hurdaları, bunların külçeleri	113.313	57.865	67.701
'3901	Etilen polimerleri (ilk şekillerde)	59.943	73.945	64.603
'2902	Siklik hidrokarbonlar	151.793	160.879	62.739
'4805	Diğer sıvanmamış kağıt/kartonlar (rulo veya tabaka)	37.821	29.702	27.857

3004	Tedavide/korunmada kullanılmak üzere hazırlanan ilaçlar (dozlandırılmış)	21.320	21.215	25.827
2510	Tabii kalsiyum; tabii alüminyum kalsiyum fosfat ve fosfatlı tebeşir	0	0	23.731
2809	Difosfor pentaoksit; fosforik asit ve polifosforik asitler	16.340	16.296	22.943
5603	Dokunmamış mensucat (emdirilmiş)	24.109	16.977	22.710
8209	Aletler için monte edilmemiş levha, çubuk, uç vb.. (sermetlerden)	21.743	17.286	19.546
8424	Sıvı, tozları püskürtmeye, dağıtmaya mahsus mekanik cihazlar	26.386	22.468	19.531
5402	Sentetik lif ipliği (dikiş ipliği hariç) (toptan)	15.538	16.710	14.002
2917	Polikarboksilik asitler, anhidritleri, halojenürleri ve türevleri	18.530	20.957	13.708
0804	Hurma, incir, avokado ve guava armudu, mango, mangost (taze/kurutulmuş)	8.533	10.878	13.023
9018	Tıp, cerrahi, dişçilik, veterinerlik alet ve cihazları	10.870	14.526	12.819
2901	Asiklik hidrokarbonlar	12.080	8.848	12.230
3105	Azot, fosfor ve potasyum gibi; iki/üçünün karışımları	25.462	24.099	12.150
9032	Otomatik kontrol ve ayar alet ve cihazları	10.790	10.623	9.589
3920	Plastikten diğer levha, yaprak, pelikül ve lamalar	8.580	10.657	9.195
2853	Diğer anorganik bileşikler; sıvı hava; sıkıştırılmış hava; amalgamlar	11.816	6.055	8.003
7005	Perdahlanmış cam, levha, yaprak halinde; parlatılmış, cilalanmış	9.019	15.625	7.996
3903	Stiren polimerleri (ilk şekillerde)	8.699	6.171	7.786
8517	Telli telefon-telgraf için elektrikli cihazlar	3.339	4.630	7.125
7102	Elmaslar	9.461	7.767	7.083
1209	Ekim amacıyla kullanılan tohum, meyve ve sporlar	10.453	5.575	6.436
7318	Demir/çelikten civata, somun, tavan halkası, vida, perçin, pim vb.	67	4.780	6.298
8471	Otomatik bilgi işlem makineleri, üniteleri	5.646	6.217	6.122
4811	Kağıt/karton, selüloz vatka ve selüloz liften tabakalar	8.067	5.182	6.008
3206	Diğer boyayıcı maddeler	5.710	6.322	5.965

'8543	Kendine has fonksiyonlu elektrikli makine ve cihazlar	8.079	1.242	5.135
'3002	İnsan ve hayvan kanı, serum, aşı, toksin vb. Ürünler	349	3.371	5.101
'6001	Örme; tüylü mensucat	0	1.320	5.020
'8443	Matbaacılığa mahsus baskı makineleri, yardımcı makineler	2.842	4.825	4.965
'8542	Elektronik entegre devreler	4.037	6.134	4.902
'8481	Muslukçu, borucu eşyası-basınç düşürücü, termostatik valf dahil	4.594	5.249	4.645
'3401	Sabunlar, yüzey aktif organik maddeler	6.383	6.313	4.500
'2009	Meyve ve sebze suları (fermente edilmemiş, alkol katılmamış)	3.150	4.445	4.458
'8434	Süt sağma, sütçülükte kullanılan makine ve cihazlar	1.645	2.252	4.404

Kaynak: Trademap (www.trademap.org)

Türkiye'nin İsrail'den İthalatında Başlıca Ürünler (Bin ABD Dolar)

GTİP	Ürün Adı	2012	2013	2014
	Toplam	2.082.785	2.354.144	2.683.570
'8703	Otomobil, steysin vagonlar, yarış arabaları	210.911	342.060	491.094
'7214	Demir/çelik çubuklar (sıcak haddeli, dövülmüş, burulmuş, çekilmiş)	239.587	247.619	257.602
'8544	İzole edilmiş tel, kablo; diğer izole edilmiş elektrik iletkenleri; fiber optik k	129.032	136.821	130.567
'7213	Demir/çelik filmaşın (sıcak haddelenmiş, rulo halinde)	53.887	60.403	98.458
'2402	Tütün/tütün yerine geçen maddelerden purolar, sigarillolar ve sigaralar	32.759	77.216	92.005
'7113	Kıymetli metaller ve kaplamalarından mücevherci eşyası	49.310	54.176	62.976
'8418	Buzdolapları, dondurucular, soğutucular, ısı pompaları	58.239	65.628	54.599
'6908	Sırlı seramikten döşeme, kaldırım taşları, şömine, duvar karosu	53.591	51.392	52.374
'7306	Demir/çelikten diğer tüpler, borular, içi boş profiller	13.280	28.084	43.914
'6802	Yontulmaya, inşaata elverişli işlenmiş taşlar	36.896	39.432	41.758

	(kayagan hariç)			
'3923	Eşya taşıma ambalajı için plastik mamulleri, tıpa, kapak, kapsül	25.717	30.585	38.674
'4803	Tuvalet-temizlik kağıtları	25.994	33.210	38.581
'3924	Plastikten sofras, mutfak ve diğerev eşyası, tuvalet eşyası	19.858	28.271	37.096
'7305	Demir/çelikten diğertüp ve borular-kaynaklı vb.-çapı>406, 4mm	9.528	5.691	35.972
'8471	Otomatik bilgi işleme makineleri, üniteleri	33.396	36.127	33.638
'8609	Demiryolu taşımacılığında kullanılan konteynerler	555	2.431	32.027
'7216	Demir/alaşimsız çelikten profil	23.826	22.369	26.590
'3920	Plastikten diğerev levha, yaprak, pelikül ve lamalar	23.375	21.360	24.763
'2506	Kuvars (tabii kuvar hariç)kuvarsit	18.844	19.556	24.468
'7408	Bakır teller	23.712	19.052	21.961
'6204	Kadın/kız çocuk için takım, takım elbise, ceket vs.	19.977	20.562	20.904
'2523	Çimento	30.370	27.022	19.876
'0407	Kus ve kümes hayvanlarının kabuklu yumurtaları	7.894	11.136	19.358
'6006	Diğerev örme mensucat	16.954	19.707	18.035
'6203	Erkek/erkek çocuk için takım, takım elbise, ceket vs.	17.021	17.073	16.986
'4011	Kauçuktan yeni dış lastikler	24.861	27.445	16.848
'3402	Yıkama, temizleme müstahzarları-sabunlar hariç	11.054	12.746	16.633
'8516	Elektrikli su ısıtıcıları, elektrotermik cihazlar (şofbenler)	16.037	16.809	16.219
'6302	Yatak çarşafı, masa örtüleri, tuvalet, mutfak bezleri	16.116	18.995	16.122
'9401	Oturmaya mahsus mobilyalar, aksam-parçaları	11.754	13.850	15.876
'3823	Sınai mono karboksilik yağ asitleri; rafinaj mahsulü asit yağları	10.483	8.983	15.503
'3907	Poliasetaller, diğerev polieterler, epoksit-alkid reçineler vb (ilk şekilde)	13.546	17.931	15.154
'0802	Diğerev kabuklu meyveler (taze/kurutulmuş) (kabuğu çıkarılmış/soyulmuş)	13.051	13.377	15.094

6109	Tiřört, fanila, diğer iç giyim eşyası (örme)	11.842	9.739	14.005
9403	Diğer mobilyalar vb. Aksam, parçaları	15.955	16.120	13.528
6004	Diğer örme mensucat (en>30cm, elastomerik/kauçuk iplik=>%5)	12.722	11.422	13.325
6205	Erkek/erkek çocuk için gömlek	10.916	12.072	12.870
4819	Kağıt/karton vb. esaslı kutu, kılıf, torba vb. eşya	12.145	13.578	12.377
7208	Demir/çelik sıcak hadde yassı mamulleri-genişlik 600mm.	9.534	13.632	11.871

Kaynak: Trademap(www.trademap.org)

İki Ülke Arasındaki Anlaşma ve Protokoller

Serbest Ticaret Anlaşması

Türkiye ile İsrail arasında karşılıklı mal ve hizmet ticaretinin genişletilmesi yoluyla iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin ahenkli şekilde gelişmesini teşvik etmek; iki ülke arasındaki ticaret için dürüst rekabet koşullarını sağlamak; ticaretteki engellerin kaldırılması suretiyle dünya ticaretinin gelişmesi ve genişlemesine katkıda bulunmak ve Türkiye ile İsrail arasındaki işbirliğini arttırmak şeklinde sıralanabilecek amaçlarla 14 Mart 1996 tarihinde imzalanan ve 1 Mayıs 1997 tarihinde yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında yaklaşık 200 ürüne uygulanan gümrük vergileri kaldırılmış, böylece ihracatımızda ve ithalatımızda önemli oranda artış kaydedilmiştir. Anlaşma metnine Ekonomi Bakanlığı'nın web sayfasından ulaşılabilir.

Diğer Anlaşmalar

Türkiye ile İsrail arasında serbest ticaret anlaşmasına ek olarak; Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması, Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi, Vergi Kaçakçılığının Engellenmesi, Ticari, Ekonomik, Sınai, Teknik ve Bilimsel İşbirliği, Ar-Ge ve Standardizasyon, Uygunluk Değerlendirmesi ve Metroloji Alanında İşbirliği, Bilimsel ve Teknik İşbirliği, Çevre Sorunlarında ve Doğa Korunmasında İşbirliği, Kültür Alanında İşbirliği, Turizm İşbirliği, Sağlık ve Tıp Alanında İşbirliği Anlaşmaları ve Tarımsal İşbirliği Mutabakat Zaptı mevcuttur.

İhracat Potansiyeli Olan Başlıca Sektörler

İsrail pazarında Türkiye için potansiyel arz eden başlıca sanayi sektörleri şunlardır: ambalaj malzemeleri, beyaz eşya, cam ve seramik inşaat malzemeleri, demir çelik, doğal taşlar, elektrikli makineler ve kablolar, elektronik, elyaf ve iplik, ev tekstili, halı, hazır giyim, ısıtma soğutma ve havalandırma cihazları, inşaat malzemeleri, kağıt karton ürünleri, kimya sanayi, kumaş, mobilyalar, otomotiv ana ve yan sanayi, sofras ve mutfak eşyaları, temizlik maddeleri.

İsrail pazarında Türkiye için potansiyeli olan başlıca tarım sektörleri ise bakliyat, bisküvi, bitkisel yağlar, hububat, kuru meyveler, makarnalar, sert kabuklu meyveler, şekerli ve çikolatalı mamuller ile yumurta sektörüdür.

İki Ülke Arasındaki Ticarete Yaşanan Sorunlar

İki ülke arasındaki ticari ilişkiler geliştikçe, çıkan ihtilafların sayısı da artmaktadır. Başlıca ihtilaf nedenleri arasında malın kalitesinin beğenilmemesi nedeniyle malın iadesi veya fiyatta indirimde gidilmesi gibi hususlar yer almaktadır. Türk firmalarının İsraili firmalar ile çalışırken, tüm hususların detaylı bir şekilde yer aldığı yazılı bir sözleşme yapmalarında fayda görülmektedir.

Ayrıca, bazı hallerde mal bedelinin tahsil edilememesi gibi durumlarla da karşılaşmaktadır. İsraili firmalar, Türk firmaları arasındaki rekabeti bildikleri için; ihracatçılarımızı “açık hesap” çalışmaya zorlamaktadır. Güvene dayalı olan bu sistemde, alacağın ödenmemesi durumunda hukuki yollara başvurma imkanı olmakla birlikte, tahsilat çok zor olmaktadır. Bu itibarla firmalarımızın muhakkak suretle yazılı anlaşma yapmaları ve “gayri kabili rücu akreditif” ile çalışmalarını tavsiye edilmektedir. Ticaret hacmindeki artışa paralel olarak Türk ve İsraili bankaların her iki ülkede karşılıklı şube açmalarının teşvik edilmesi maliyeti düşürücü bir etki yaratacaktır.

İsrail’de firmaların Ticaret Odaları’na üyeliği zorunlu olmadığından; uyuşmazlık halinde Odalar nezdinde herhangi bir yaptırım uygulanamamaktadır. Uyuşmazlığın ancak mahkeme yoluyla çözülmesi mümkün olabilmektedir. Bu nedenle firmalarımızın sözleşme şartlarını açık bir şekilde belirtmelerinde fayda görülmektedir. İsraili firmalar yüz yüze iş görüşmelerini tercih etmektedirler. Bu nedenle çok rahatlıkla Türkiye’ye gelebilecekleri gibi, Türk partnerlerini de İsrail’e davet edebilmektedirler.

[İsraili Hukuk Büroları ve Avukatlar hakkında bilgiye http://www.martindale.co.il](http://www.martindale.co.il) adresinden, İsrail’de yerleşik Türkçe bilen avukatlar veya Türkiye’de yerleşik İbranice bilen avukatlar ile ilgili olarak ise T.C. Tel Aviv Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği’ne başvurulması faydalıdır.

Türkiye ile İsrail arasındaki ticari ilişkilerde karşılaşılan diğer sorunlar şöyle özetlenebilir:

- Et ürünleri başta olmak üzere İsrail’e ihraç edilecek gıda ürünlerinde, Musevi dinine uygunluğu belgeleyen “Koşer Sertifikaları” aranmaktadır. Söz konusu sertifikaların temininde karşılaşılan sorunlar İsrail’e yönelik ihracatımızı olumsuz yönde etkilemektedir.
- İş adamlarımız İsrail’e gitmek için vize almak zorundadırlar. Söz konusu vizenin alınmasına ilişkin prosedürün uzun olması ve bürokratik işlemler gerektirmesi ticareti caydırıcı bir rol oynamaktadır. Ayrıca Batı Şeria ve Gazze Şeridi’ne girişlerde durumun İsrail’e gitmeden önce İsrail güvenlik birimlerine bildirilmesi ve izin alınması gerekmektedir.
- Ülkemizden İsrail’e yapılan ihracatta ağırlıklı olarak deniz yolu kullanılmaktadır. Ancak özellikle soğuk havalı konteynırların temin edilmesinde karşılaşılan güçlükler nedeniyle, bu ülkeye yönelik bozulabilir ürün ihracatımız arzu edilen düzeye ulaşamamaktadır.
- İsrail’e yapılan ihracatta kara yolunun tercih edilmemesinin temel nedeni, İsraili alıcıların ithal ettikleri malın hiçbir Arap ülkesine uğramadığı yönünde garanti istemeleri ve ancak çok özel durumlarda malın Mısır ve Ürdün’e uğramasına izin vermeleridir.
- İsrail’in özellikle yaş ve kuru sebze-meyve ithalatı izinlerinde, üretim alanlarında zirai karantina denetimi yapılmasını şart koşması ticarete önemli bir teknik engeldir.

• İsrail hükümeti ülkede artan işsizlik gerekçesiyle yabancı işçi sayısına önemli kısıtlamalar getirmiş olup, bu çerçevede çalışma vizesi sürelerini 5 yıl ile sınırlandırmış, yabancı işçi çalıştıran şirketlere “istihdam vergisi” uygulamıştır.

İşadamlarının Pazarda Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

Ticareti Etkileyen Kültürel Faktörler

İsrail’de dinin sosyal hayata ve ticarete etkileri çok yoğundur. Bunun en belirgin örnekleri başta Shabbat olmak üzere dini günler ve Koşer şartıdır.

Cuma günü güneş batarken başlayan ve Cumartesi güneş battığında sona eren “Shabbat” sırasında İsraililer hiç bir şekilde çalışmamakta ve iş konuşmamaktadır. Cuma öğleden itibaren iş yerleri kapanmaktadır. Muhafazakar Yahudiler, Shabbat’ta ateş yakmamakta; araç, telefon, elektrik vb kullanmamaktadır. Ülkede dini bayramlar da Shabbat gibi yaşanmakta, Kipur süresince ülkede trafiğe araç çıkmamakta ve havaalanı kapalı olmaktadır.

Koşer, İslam dinindeki "helal" mecburiyetinde olduğu gibi; gıdaların dini kurallara uygun olması şartıdır. Özellikle et ürünlerinde (hayvanın makbul hayvan olması, kesimin dini kurallara göre yapılması, et ürünleriyle süt ürünlerinin aynı anda yenmemesi) katı kurallar bulunmaktadır. Yasal zorunluluk olmamakla birlikte, gıda ihracatçılarımızın bu belgeyi almadan İsrail’e ihracat yapması güçtür. İsraililer hediye almayı sevseler de, Koşer nedeniyle gıda maddesi hediye etmemek gerekir. Yemeğe davet edileceklerse, Koşer konusunda hassas olup olmadıkları uygun bir dille önceden sorulmalıdır.

Kudüs'te her üç din için kutsal mekanlar bulunmakta ve İsrail'e gelen yabancılar Kudüs'e büyük ilgi göstermektedir. Kudüs'ün bütün ilahi dinler için kutsal olduğu unutulmamalı ve kıyafet seçimi yapılırken kutsal mekanlara uygun giysiler tercih edilmeli, ağlama duvarı mümkünse Shabbat dışında ziyaret edilmelidir. Cuma öğleden sonra ve Cumartesi günleri ağlama duvarında kesinlikle fotoğraf çekilmemeli ve cep telefonları kapalı tutulmalıdır. Dindar Yahudiler Shabbat’ta elektrikli cihazlar kullanmadıkları için kutsal yerlerde bu kurala uyulmasına büyük önem vermektedirler.

Para Kullanımı

İsrail’in resmi para birimi Yeni İsrail Şekli (YİŞ) olup, banknotlar 20, 50, 100 ve 200’lük birimler halinde, madeni paralar ise 1, 5, 20’lik birimler halinde basılmaktadır. Bankalarda, otellerde ve özel döviz bürolarında belli oranlarda komisyon alınarak para değişimi yapılmaktadır.

Pasaport ve Vize İşlemleri

İsrail'e seyahat etmek isteyen Umuma Mahsus Pasaport hamilleri vizeye tabidir. Diplomatik, Hizmet ve Hususi Pasaport hamilleri ise, anılan ülkeye yapacakları 3 aya kadar ikamet süreli seyahatlerinde vizeden muaftır. (www.mfa.gov.tr)

İsrail Makamlarıyla yürütülen görüşmeler sonucunda, bir ticari organizasyona kayıtlı olduğunu belgeleyen Türk iş adamlarına çok girişli vize verilmesi uygulaması başlamıştır. Ancak İsrail makamları vize için davet mektubu talep etmektedir. Bu uygulamaya göre İsraili

bir firmanın kendi İçişleri Bakanlığı kanalıyla Türkiye'deki İsrail temsilciliklerine resmi bir davetiye göndermesi gerekmektedir. Batı Şeria ve özellikle Gazze Şeridi'ne giriş için, bu durumun İsrail'e gelmeden önce İsrail güvenlik birimlerine bildirilmesi ve izin alınması gerekmektedir.

Pasaportlarında İran, Afganistan, başta Suriye ve Lübnan olmak üzere Arap ülkelerinin vize ve damgaları olan yolcular, İsrail'e giriş ve çıkışta uzun süre sorgulanmaktadır. Özellikle diplomatik, hususi ve hizmet pasaportları için vize alınması gerekmediğinden, pasaportta hangi ülkelerin damgaları olduğuna önceden dikkat edilmeksizin İsrail'e gelen yolcular havaalanında sorunlarla karşılaşmaktadır. Resmi heyetlerin programlarını, pasaport detayları ile birlikte makul bir süre önceden Dışişleri Bakanlığı kanalıyla T.C. Tel Aviv Büyükelçiliği'ne bildirmeleri de faydalı olacaktır.

A GRUBU VİZELER

A/1 Geçici Oturma ve Çalışma Vizesi: İsrail'de İçişleri Bakanlığı tarafından verilen ve geçerlilik süresi kadar hamiline oturma ya da çalışma izni sağlayan bu vize, 1 yıllık sürelerle verilmekte ve uzatılabilmektedir.

A/2 Çalışma Öğrenci Vizesi: Öğrenime devam ederken, çalışma hakkı da sağlayan bir vizedir.

A/3 Din Adamı Vizesi: Çeşitli dinlere mensup (Hıristiyan, Bahai gibi) din adamlarının misyonerlik amacıyla İsrail'de çalışabilmeleri için verilmektedir. Tıpkı A/1 vizesi gibi çalışma ve oturma izni verir. Çoğunlukla Ermeni, Süryani ve Rum din adamları tarafından kullanılmaktadır.

B GRUBU VİZELER

B/1 Vizesi: Çalışma Vizesi olarak adlandırılan bu vize, çalışmak amacıyla İsrail'e geleceklere İsrail'in Dış Temsilcilikleri yoluyla ya da ülkeye girişte verilebilmektedir. B/1 vizesi ile çalışacak olan kişinin nerede ve hangi tarihe kadar çalışacağı belirtilmeli, kişinin işyerini değiştirmesi halinde tekrar vize başvurusu yapması gerekmektedir. Söz konusu vize 3 aylık süre ile verilebildiği gibi, daha uzun süreli de olabilmektedir.

B/2 Vizesi: Turistik amaçlarla gelerek en fazla 3 ay süreyle bu ülkede kalacaklara verilen bu vizeye sahip kişilere çalışma hakkı tanınmamaktadır. B/2 vizesi bazı hallerde 6 aylık, tek ya da çok girişli olarak verilebilmektedir. Söz konusu vize, İsrail'in diğer ülkelerle arasındaki vize rejimine göre bu ülkelerdeki İsrail temsilcilikleri veya sınırdaki görevliler tarafından verilebilmektedir.

B/3 Vizesi: Bu vize yürürlükteki İsrail mevzuatına göre başka tür vize alamayan, ancak İsrail'e gelme nedeni konusunda ilgili makamları ikna edici yeterli bilgileri sağlayabilen kişilere istisnai olarak verilmektedir.

SÜREKLİ İKAMET VİZESİ

İsrail'de devamlı oturma ve çalışma hakkı veren ve 1 defa alındığında yenilemeye ihtiyaç duyulmaksızın geçerli olan sürekli bir vizedir.

OLEH HADEŞ (Göçmen Vizesi)

İsrail'de uygulanmakta olan "Oleh Hadeş" vizesi, daimi oturma ve çalışma hakkı veren ve bir defa alındığında yenilemeye ihtiyaç duyulmaksızın geçerli olan sürekli bir vizedir. Bu vize yalnızca Yahudilere verilmektedir.

İş gezileri için mutlaka davet mektubu, Türkiye'deki firmadan bir görev yazısı ve Türkiye'deki firmanın Ticaret Odası'na kaydı gerekmektedir. İşçi vizesi için ise İsrail Müteahhitler Birliği tarafından onaylanmış olan isim listesi, İsrail İçişleri Bakanlığı tarafından Türkiye Büyükelçiliği'ne gönderilmiş ve İsrail'den davet eden firmanın adına gelmiş olan izin belgesi gerekmektedir. Turist vizesiyle İsrail'e gidip orada çalışmak isteyenler, İçişleri Bakanlığı'na başvurup vizelerini değiştirmek zorundadırlar. Bunların haricinde bütün vize işlemlerinde gereken evraklar; en az 6 ay geçerli pasaport, son bir yıl içinde çekilmiş 1 adet fotoğraf ve 1 adet vize formudur.

İsrail, güvenlik açısından oldukça sıkı denetlenen bir ülkedir. Bu nedenle ülkeye giriş ve çıkışlarda havaalanlarında yolculara İsrail Havayolları görevlileri tarafından çeşitli sorular sorulmaktadır. Özellikle ülkeden çıkışta yapılan bu işlem, istisnasız herkese uygulanmaktadır. Seyahat bir iş seyahati ise görüşülen kişilerin kartları, konaklanan otelin faturası gibi belgeler alandaki görevliler tarafından talep edilebilmektedir. Söz konusu sorgulama genellikle uzun sürdüğünden, uçuştan en az iki saat önce havaalanında olunması tavsiye edilmektedir. Bagajlar ise X-ray cihazından geçirilmek ve açılmak suretiyle kontrol edilmektedir. Güvenlik görevlilerinin sorularına sabırla ve dikkatle cevap verilmesi gerekmektedir. Davet mektupları girişte ve çıkışta hazır bulundurulmalı ve görevlilere ibraz edilmeli, davet sahibine giriş ve çıkıştaki kontrol esnasında telefonla ulaşılabilmeli, mümkünse davet sahibi yolcuyla karşılamalı ve uğurlamalıdır.

Resmi Tatiller ve Çalışma Saatleri

İsrail'e yapılacak iş ziyaretleri için özellikle Haziran-Temmuz-Ağustos gibi sıcak yaz ayları pek uygun değildir. Diğer zamanlarda ise bayramlara ve resmi tatil günlerine dikkat etmek gerekmektedir.

İsrail'de hafta sonu resmi tatil günleri Cuma ve Cumartesi günleridir. Pazar günü haftanın ilk iş günüdür. "Shabbat" nedeniyle resmi daireler ve çoğu şirketler Cuma ve Cumartesi günleri kapalıdır. Yahudiler Shabbat zamanında çalışmamakta ve iş konuşmamaktadır. Çalışma gününe rastlayan yarım gün tatillerde iş yerleri saat 13.00'de kapanmakta, resmi kurum ve odalar genellikle tam gün kapalı olmaktadır. Bu tatillerin dışında Arapların çoğunlukta olduğu bölgelerde Müslüman bayramları, Hıristiyanların çoğunlukta olduğu yerlerde Hıristiyan bayramları kutlanmaktadır.

20 Temmuz (Tisha b'Av; bankalar kapalıdır); 30 Eylül (Yahudiler için Yılbaşı); 18 Eylül (Yom Kippur); 23 Eylül (Sukkot); 10 Ekim (Simchat Torah); 2-9 Aralık (Chanukah; okullar kapalıdır)

Kullanılan Lisan

İsrail'de ana dil İbranicedir. Ancak İngilizce'de çok yaygın olarak kullanılmaktadır.

Ulaşım

Türkiye’den İsrail’e ulaşım THY’nin tarifeli uçuşları ile haftanın her günü sağlanabilmektedir. Ayrıca, THY Airbus 310 kargo uçakları ile haftada 4 gün de İsrail’e kargo seferi gerçekleştirmektedir. İstanbul-Tel Aviv arası uçuş süresi iki saattir. Ben Gurion Havaalanı İsrail’in uluslararası nitelikteki en büyük havaalanı olup, Tel Aviv’e 15 km ve Kudüs’e 60 km uzaklıkta bulunmaktadır. Eylat Havaalanı, bazı Avrupa ülkelerinde yapılan “charter” seferleri ve Tel-Aviv Dov Hoz Havaalanı ile birlikte iç hat uçuşları (Telaviv–Eylat) için hizmet vermektedir.

Ben Gurion Havaalanı’ndan Tel Aviv’e ulaşım her saat başı oteller bölgesine giden shuttle servislerle, tarifeli belediye otobüsleri veya taksilerle sağlanmaktadır. Taksilerin şehir merkezine tarifeleri 60 YİŞ civarındadır. Havaalanından Kudüs’e ulaşım ise otobüslerle, taksilerle veya “sherut” denilen 7-8 kişilik dolmuşlarla sağlanmaktadır.

İsrail’de şehir içi ulaşım dolmuş, otobüs ve taksi ile sağlanmaktadır. Otobüs biletleri 1 Dolar civarındadır. Taksiler telefonlu taksi duraklarından çağrılabilir. Tel Aviv-Kudüs arasında ulaşım, merkez otobüs terminalinden saat başı kalkan otobüsler ve dolmuşlarla (sherut) sağlanmaktadır. Ayrıca iki şehir arasında taksi ulaşımı sabit tarife üzerinden olup, yaklaşık 180-200 YİŞ’tir.

İsrail’de çok sayıda otomobil kiralama şirketi bulunmaktadır. Araba kiralamak için 21 yaş üstünde olmanız ve ehliyetinizin bulunması yeterlidir. Ancak kiralık arabalarla Ürdün’e geçiş yasaktır. Trafik akışı ülkemizde olduğu gibi sağdan işlemektedir. Arka ve ön koltukta emniyet kemeri takma zorunluluğu olup, şehir içi hız limiti 50 km, şehir dışı hız limiti ise 90 km’dir. Trafik işaretleri İbranice, İngilizce ve Yunancadır.

Türkiye’den İsrail’e gönderilen mallar ise önce kamyonlarla Mersin ve İzmir Limanları’na taşınmakta, oradan da Hayfa Limanı’na gönderilmek üzere gemilere yüklenmektedir. Buna ilaveten Hayfa-Mersin limanları arasında bir Ro-Ro hattı kurulması ve söz konusu hattın diğer bölge ülkelerini de kapsayacak şekilde genişletilmesinin düzenli mal taşımacılığının sağlanması açısından önemli bir adım olacağı düşünülmektedir.

Yerel Saat

GMT’den 2 saat ileride, Türkiye ile aynı saat dilimindedir.

Telefon Kodları

İsrail’in uluslararası telefon kodu 972’dir. Yurt içi aramalarda şehir telefon kodlarının başına “0” eklenmelidir.

Barınma

İsrail oldukça pahalı ülkelere birisidir. 3 yıldızlı bir otelin ortalama fiyatı 80–100 ABD Doları arasında değişmektedir.